

Stichting
Pensioenfonds
van de KAS BANK

Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK
De Entree 500, 1101 EE Amsterdam
Website: www.pensioenfondskasbank.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel
onder nummer 41200423

Verslag over het boekjaar lopende van
1-1-2021 tot en met 31-12-2021

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Verslag van het Bestuur	
Kerncijfers	7
Organisatie pensioenfonds	9
Het pensioenfonds	15
Financiële positie van het pensioenfonds	17
Pensioenregeling 2021	18
Premiebeleid	19
Ontwikkeling deelnemersbestand	20
Toeslagbeleid en toeslagverlening	21
Communicatie	23
Beleggingen	25
Uitvoeringskosten	28
Governance	31
Impact Covid-19/Corona virus	37
Uitbestedingsbeleid	38
Risicoparaagraaf	38
Vooruitblik 2022	42
Actuariële paraagraaf	43
Visitatiecommissie	
Rapport visitatie Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK 2021	47
Reactie Bestuur op het verslag van de Visitatiecommissie	52
Verantwoordingsorgaan	
Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2021	53

Jaarrekening

Balans per 31 december	58
Staat van baten en lasten	60
Kasstroomoverzicht	62
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	63
Algemene grondslagen	63
Specifieke grondslagen	65
Toelichting op de balans per 31 december	71
Toelichting op de staat van baten en lasten	78
Risicoparaagraaf	83
Bestemming van Saldo van baten en lasten	94
Gebeurtenissen na balansdatum	94

Overige gegevens

Statutaire resultaatbestemming	97
Actuariële verklaring	97
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	99

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2021 (hierna: het verslagjaar) van de Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK (hierna: het pensioenfonds). Het pensioenfonds is statutair gevestigd in Amsterdam en is opgericht op 8 december 1953. De Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200423 en is een ondernemingspensioenfonds. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De laatste statutenwijziging was op 14 januari 2021.

Wij kijken wederom terug op een bijzonder en veelbewogen jaar.

Terwijl wij dit schrijven, woedt er een oorlog in de Oekraïne en zijn duizenden mensen op de vlucht. Het bestuur heeft geconstateerd dat de impact van deze uitermate ernstige situatie voor de pensioenadministratie en het vermogensbeheer op moment van schrijven (nog) niet groot is. Wat de indirecte gevolgen van deze oorlog zijn, bijvoorbeeld vanwege schaarste van producten, kunnen wij nog niet overzien. Wij houden de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten en proberen hierop voor zover mogelijk te anticiperen.

Ook in 2021 werd de wereld beheerst door het Covid-19 virus. Inmiddels was al wel duidelijk geworden dat de mens behoorlijk flexibel is en dat de impact op ons fonds beperkt was. De beurzen stegen fors, de Nederlandse economie draaide goed door en het thuiswerken werd routine. Op dit moment zijn de gevolgen van het Covid-19 virus op de gezondheid in de meeste gevallen minder ernstig en gaat de wereld weer langzaam open.

In het najaar van 2020 is CACEIS 100% eigenaar geworden van KAS BANK en is de fusie gefinaliseerd. Hiermee kreeg het fonds formeel een nieuwe sponsor, namelijk CACEIS BANK Netherlands Branch (hierna CBNB). Deze fusie heeft onder meer tot gevolg dat aan nieuwe medewerkers van de bank de reeds bestaande IDC-regeling van CACEIS wordt aangeboden. Deze regeling wordt niet door het fonds uitgevoerd.

De fusie, het aanbieden van de IDC-regeling aan nieuwe medewerkers en het voornemen van de bank om bestaande medewerkers ook de mogelijkheid te bieden over te stappen naar deze IDC regeling alsmede de steeds duidelijker contouren van de Wet Toekomst Pensioenen zijn voor het Bestuur aanleiding om de toekomst van het pensioenfonds actief te agenderen.

Financieel gezien was het jaar 2021 op beleggingsgebied een jaar met stijgende dekkingsgraden. Resultierend in een dekkingsgraad van 128,1% per december 2021. De beleidsdekkingsgraad (het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden van de 12 maanden van 2021) steeg van 110,0% per eind december 2020 naar 122,6% per eind december 2021.

Belangrijke zaken in 2021 voor het pensioenfonds waren:

- de toekomst van het pensioenfonds;
- een nadere uitwerking van het ESG-beleid;
- de eigenrisicobeoordeling;
- het besluit om per 1 juli 2021 niet te indexeren over 2020, dit vanwege de wettelijke grenzen;
- de verdere beheersing van de uitvoeringskosten;
- het verder ontwikkelen van het integraal risicomanagement;
- het actualiseren van de ABTN.

Dit verslag wordt uitgebracht in overeenstemming met de statuten van het pensioenfonds.

Het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

Verslag van het Bestuur

Kerncijfers

	2021	2020	2019	2018	2017
Aantallen					
Actieve deelnemers	310	415	415	464	457
Gewezen deelnemers	1.272	1.196	1.176	1.112	1.115
Pensioengerechtigden	382	377	389	393	390
Totaal	1.964	1.988	1.980	1.969	1.962
Toeslagen					
Indexatie actieven	0,00%	1,05% *)	1,72% **)	0,92% ***)	0,00%
Indexatie inactieven	0,00%	0,52% *)	0,89% **)	0,46% ***)	0,00%
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen	472.521	481.814	393.133	319.601	319.903
Beleggingsopbrengsten	3.905	57.584	58.983	-923	7.459
Beleggingsrendement	1,0%	15,1%	18,4%	0,2%	2,4%
Benchmark	0,8%	13,1%	19,2%	0,5%	1,6%
Reserves					
Algemene reserve	98.095	64.168	47.241	38.832	46.640
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	347.594	376.155	334.075	283.784	276.801
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.447	1.324	1.210	855	911
Totaal technische voorzieningen	349.041	377.479	335.285	284.639	277.712

*) Betreft de indexatie die per 1-7-2020 is toegekend over 2019.

**) Betreft de indexatie die per 1-7-2019 is toegekend over 2018.

***) Betreft de indexatie die per 1-7-2018 is toegekend over 2017.

	2021	2020	2019	2018	2017
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	7.891	7.454	6.209	6.587	7.316
Pensioenuitkeringen	5.665	5.552	5.494	5.484	5.561
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Pensioenvermogen	447.136	441.647	382.526	323.471	324.352
Pensioenverplichtingen	349.041	377.479	335.285	284.639	277.712
Aanwezige dekkingsgraad ¹⁾	128,1%	117,0%	114,1%	113,6%	116,8%
Vereiste dekkingsgraad	115,0%	114,8%	115,3%	114,4%	115,0%
Beleidsdekkingsgraad (BDG) ²⁾	122,6%	110,0%	113,0%	117,3%	115,0%
Reële dekkingsgraad ³⁾	98,5%	89,6%	90,2%	94,7%	92,4%

1) De aanwezige dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen ($447.136 / 349.041 \times 100\% = 128,1\%$).

2) De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

3) De reële dekkingsgraad is gedefinieerd als de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de zogenoemde "indexatiedekkkingsgraad", de dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie mogelijk is, onafhankelijk van de eigen toeslagambitie van het fonds.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het Bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit 6 personen. Daarvan zijn 3 bestuurders van werkgeverszijde en 3 van werknemerszijde waarvan 1 vertegenwoordiger ook namens de gepensioneerden.

In 2021 heeft het bestuur besloten dat de zittingstermijn van bestuursleden wordt aangepast van 6 jaar met eenmaal herbenoemen, naar 4 jaar met tweemaal herbenoemen.

In 2021 is de heer De Jaeger herbenoemd. De heer De Jaeger was ten tijden van de herbenoeming niet meer werkzaam bij CBNB. Het Bestuur heeft hier bij de herbenoeming stil gestaan en overlegd met de Compliance Officer en CBNB. Het Bestuur is van mening dat het, voor de vraagstukken waar het fonds de komende jaren voor staat, belangrijk is dat de continuïteit binnen het bestuur geborgd is en er geen tijd aan inwerken verloren gaat.

Bestuur:

<i>Werkgeversvertegenwoordigers</i>	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortejaar</i>
P. (Pieter) van der Wal	voorzitter	Juli 2024	M	1961
L.H.E. (Pol) de Jaeger	secretaris	Mei 2023	M	1978
G.J. (Geert Jan) Kremer	lid	September 2024	M	1961
<i>Werknemersvertegenwoordigers</i>	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortejaar</i>
O.F. (Otto) Hulst	lid	Mei 2025	M	1989
L.K.M. (Larissa) Gabriëlse	plv. secretaris	November 2024	V	1968
J. (Jan) Voskuilen (namens de gepensioneerden)	plv. voorzitter	November 2026	M	1954

Overzicht relevante nevenfuncties bestuursleden:

<i>Bestuurslid</i>	<i>nevenfunctie</i>
P. van der Wal	Managing Director IAD bij CBNB
L.H.E. de Jaeger	Investment consultant bij Montae & Partners
G.J. Kremer	Riskmanager bij MN Services
L.K.M. Gabriëlse	Sr. Sales Manager bij CBNB, Vice-voorzitter van Vrouwen in Institutioneel Pensioen
J. Voskuilen	Geen
O.F. Hulst	Beleidsadviseur Pensioenfederatie Docent pensioen bij Loyens & Loeff en lid Redactieraad PBM

De bestuursleden zijn met ingang van 23 oktober 2020 ingeschreven in het UBO-register, onderdeel van het Handelsregister van de Kamer van Koophandel.

Bestuurscommissies

Het Bestuur van het pensioenfonds wordt ondersteund door de volgende commissies:

- financiële commissie;
- beleggingscommissie;
- communicatiecommissie.

Het dagelijks Bestuur

Het dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter, Pieter van der Wal en de secretaris, Pol de Jaeger. In spoedeisende gevallen kan het dagelijks Bestuur met mandaat van de overige bestuursleden besluiten nemen.

Sleutelfunctiehouders

Het pensioenfonds beschikt over een sleutelfunctie risicobeheer, actuariel en interne audit. De sleutelfunctie Risicobeheer en Actuariële functie vormen de tweede lijn. De Interne Audit Functie vormt de derde lijn.

De Sleutelfunctie Risicobeheer, P. (Peter) van der Knaap, draagt zorg voor een risicomanagementsysteem dat bestaat uit strategieën, methodes, processen en rapportageprocedures die nodig zijn om op individueel en geaggregeerd niveau de risico's, waaraan het fonds blootstaat of blootgesteld zou kunnen worden, alsook de onderlinge afhankelijkheden en relaties daartussen voortdurend te onderkennen, te meten, te bewaken, te beheren en hierover te rapporteren.

Actuariële Functie, R. (René) van der Meer van Milliman (tevens de certificerend actuaris van het pensioenfonds), heeft een beoordelende en controlerende taak met betrekking tot de actuariële activiteiten van het pensioenfonds.

Sleutelfunctie Interne Audit, J. (Jan) Voskuilen, toetst in aanvulling op de werkzaamheden van de 1e en 2e lijn, de opzet, het bestaan en de werking van de besturing, de inrichting en de risicobeheersing. Daarnaast geeft het Bestuur mogelijkheden tot verbeteringen in overweging door middel van het doen van aanbevelingen.

Financiële commissie

De Financiële commissie bestaat uit de bestuursleden, Otto Hulst, voorzitter, Pieter van der Wal en Thijs Vlasman (medewerker van CBNB). Daarnaast zijn er twee toehoorders te weten Jan Voskuilen en Peter van der Knaap. De Financiële commissie doet tijdens bestuursvergaderingen schriftelijk en/of mondeling verslag van haar activiteiten.

In 2021 heeft de Financiële commissie zich onder meer bezig gehouden met:

- de begroting en de kostendekkende premie van 2021;
- het vaststellen van de parameters 2021;
- het verzorgen van de financiële informatieverschaffing van het pensioenfonds, in het bijzonder de jaarrekening en de staten ten behoeve van de toezichthouder, in overeenstemming met van toepassing zijnde wet- en regelgeving;
- de voorbereiding toeslagvoorziening per 1 juli 2021;
- het opvolgen van de aanbevelingen van de externe accountant, de externe (certificerend) actuaris en de visitatiecommissie;
- het herverzekeringstraject overlijdens- en arbeidsongeschiktheid met ingang van januari 2021;
- het eerstelijns risicomanagement en risicobeheer van de niet-financiële risico's.

Beleggingscommissie

De Beleggingscommissie bestaat uit twee bestuursleden, Geert Jan Kremer (voorzitter) en Pol de Jaeger en een externe adviseur van Towers Watson Netherlands B.V., de heer J. (Jeroen) Molenaar. Zij worden ondersteund door een medewerker van CBNB, S. (Sander) Rijpma. Daarnaast wordt de beleggingscommissie ondersteund door een fiduciair adviseur, Sprenkels & Verschuren.

De Beleggingscommissie doet tijdens de bestuursvergaderingen verslag van haar activiteiten en van de beweegredenen achter haar adviezen aan het Bestuur.

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer van de beleggingen in 2021 uitbesteed aan drie partijen. Dit wordt nader toegelicht op pagina 13 over uitbestede werkzaamheden.

CBNB voert de beleggings- en financiële administratie, waardoor de beleggingen onafhankelijk van de vermogensbeheerders worden geadmistreerd en gewaardeerd. CBNB rapporteert periodiek onder meer over eventuele afwijkingen van de beleggingen met het aan de vermogensbeheerders verstrekte mandaat (compliance monitoring), over verschillen tussen de performance volgens de beleggingsadministratie en de vermogensbeheerders (performance measurement) en over de gelopen risico's in de portefeuille (ex post risicoanalyse).

In 2021 heeft de Beleggingscommissie zich onder meer bezig gehouden met:

- het voeren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark;
- de implementatie van de LDI portefeuille;
- het monitoren van de (risico's in de) beleggingsportefeuille;
- het monitoren van de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten en
- het monitoren van de externe vermogensbeheerders.

Communicatiecommissie

De Communicatiecommissie bestaat uit een bestuurslid, Larissa Gabriëlse (voorzitter). Zij wordt ondersteund door drie medewerkers van CBNB, Lisa Wijnalda, Yorick Tervoort en Maurits Daarnhouwer. De Communicatiecommissie doet tijdens de bestuursvergaderingen verslag van haar activiteiten. Zij legt voorgenomen communicatie ter accordering voor aan het Bestuur.

De Communicatiecommissie heeft als doel het communicatiebeleid voor te bereiden en sturing te geven aan de uitvoering hiervan. In het communicatiebeleidsplan staat het algemene communicatiebeleid beschreven en wordt aangegeven welke communicatiemiddelen hiervoor zullen worden ingezet. In dit plan wordt ook gewaarborgd dat het pensioenfonds alle wettelijke informatieverplichtingen nakomt. Naast het communicatiebeleidsplan wordt jaarlijks het communicatiejaarplan opgesteld.

In augustus 2021 heeft het pensioenfonds al zijn actieve deelnemers met het Uniform Pensioenoverzicht geïnformeerd over hun per ultimo 2020 opgebouwde en op te bouwen pensioen. Daarnaast heeft elke Nederlander via de website www.mijnpensioenoverzicht.nl met zijn DigiD de mogelijkheid om een overzicht te krijgen van de door hem opgebouwde en nog op te bouwen pensioenaanspraken bij alle (inclusief vroegere) werkgevers. Om het pensioenbewustzijn bij de deelnemers te vergroten, is er in het najaar van 2021 tijdens de Pensioen3daagse aandacht gevraagd voor mijnpensioenoverzicht.nl.

De Communicatiecommissie heeft video animaties laten ontwikkelen van een aantal levensgebeurtenissen en de impact daarvan op het pensioen. Deze animaties zijn op de website: www.pensioenfondskasbank.nl terug te vinden.

Tijdens de virtuele jaarvergadering op 7 oktober 2021, georganiseerd door de Communicatiecommissie, heeft het Bestuur een toelichting gegeven op het jaar 2020 en de ontwikkelingen gedurende de eerste maanden van 2021.

Middels PF-Updates (nieuwsbrief van het pensioenfonds die vier keer per jaar verschijnt) worden deelnemers geïnformeerd over lopende en actuele zaken. In 2021 waren dit:

- de voortgang van het pensioenfonds tijdens de Corona uitbraak;
- de financiële situatie van het pensioenfonds;
- de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de beleggingen;
- Sustainable Finance Disclosure Regulation¹⁾
- de ontwikkelingen op het gebied van voor pensioenfondsen relevante wet- en regelgeving en het toezicht op pensioenfondsen;
- het nieuwe pensioenstelsel;
- het toeslagbeleid;
- aandacht voor het UPO overzicht;
- aankondiging virtuele Jaarvergadering van de deelnemers;
- aandacht voor de klachtenregeling en
- de Pensioen3daagse in de maand november

Visitatiecommissie

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een Visitatiecommissie. De taken en bevoegdheden van dit orgaan, evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgelegd in de statuten van het fonds, het reglement van de Visitatiecommissie en de ABTN.

Visitatiecommissie

	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortejaar</i>
A. W. (Anne) Wensink	2025	M	1983
L.E.M. (Lucie) Duynstee	2023	V	1962
M.J.M. (Mechteld) Hendriks	2024	V	1974

De Visitatiecommissie is samengesteld uit onafhankelijke deskundigen met bestuurlijke ervaring. De commissie bestaat uit drie leden, mevrouw L.E.M. Duynstee, voorzitter (bestuurder en toezichthouder bij diverse pensioenfondsen), de heer A.W. Wensink (Strategie consultant PME Pensioenfondsen) en mevrouw M.J.M. Hendriks (Raad van toezicht pensioenfondsen DNB en eigenaar PUIK pensioenadvies).

De Visitatiecommissie is belast met het interne toezicht. Zij beoordeelt de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd, de beleids- en bestuursprocedures en de risico's op de lange termijn. De Visitatiecommissie rapporteert aan het Bestuur. Het Bestuur bespreekt de rapportage van de Visitatiecommissie met het Verantwoordingsorgaan.

Voor het rapport van de Visitatiecommissie wordt verwezen naar pagina 47.

¹⁾ SFDR staat voor Sustainable Finance Disclosure Regulation. SFDR is een regelgeving, ingegaan op 10 maart 2021, die beleggers moet helpen bepalen of een bedrijf duurzaam is. De regelgeving is bedacht door de leden van het Klimaatakkoord van Parijs. Om beleggers te helpen bepalen wat de duurzaamheid van een bepaalde belegging is, moeten bedrijven duidelijke informatie aanleveren.

Verantwoordingsorgaan

Verantwoordingsorgaan:

	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortejaar</i>
<i>Actieven</i>				
J.T. (Jeannet) Bijker	voorzitter	2022	V	1973
A. (Arjan) Tol	lid	2023	M	1970
S. (Soroosh) Nassiri Nezhad	lid	2023	M	1985
B.C. (Barbara) Kampman	lid	2025	V	1965
<i>In-actieven</i>				
J.H. (Erik) Bobeldijk	lid	2025	M	1953
N. (Nico) van Leeuwen	lid	2022	M	1939

Het Bestuur heeft een Verantwoordingsorgaan ingesteld dat voldoet aan de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan, evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze, zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan bestond in het verslagjaar uit zes personen.

Het Bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop dit is uitgevoerd.

Het Verantwoordingsorgaan is bevoegd jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het jaarverslag en de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder, indien van toepassing, de bevindingen van de Visitatiecommissie, over het door het Bestuur uitgevoerde beleid, evenals over de beleidskeuzes voor de toekomst.

Het Bestuur heeft het Verantwoordingsorgaan geïnformeerd over onder meer de ontwikkeling in de financiële positie van het pensioenfonds, over de wijze waarop het Bestuur invulling geeft aan de nieuwe verplichtingen van het FTK en over de visie van het Bestuur op de toekomst van het pensioenfonds.

Voor het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2021 wordt verwezen naar pagina 53.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V (hierna: AZL) voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de jaarverslaglegging.

Vermogensbeheer

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer van de beleggingen in 2021 uitbesteed aan drie partijen, Nationale Nederlanden Investment Partners (hierna NNIP), ASR Hypotheekfonds en ACTIAM. NNIP is verantwoordelijk voor het vermogensbeheer van de matching portefeuille (afdekken renterisico) en ACTIAM is verantwoordelijk voor het vermogensbeheer van de return portefeuille. CBNB (hierna CACEIS) verzorgt de afdekking van het valutarisico. Het pensioenfonds heeft met de vermogensbeheerders afspraken gemaakt over de inrichting van de portefeuille en aan welke benchmark de behaalde beleggingsresultaten worden getoetst.

Compliance Officer

AethiQs BV is de externe deskundige op het gebied van compliance. De Compliance Officer van het fonds is mevrouw K. Jessurun. Het pensioenfonds beschikt over een Compliance charter, een Gedragscode en een Compliance jaarplan. De leden van het Bestuur en de leden van de Visitatiecommissie hebben gedurende het jaar opgave gedaan van hun relevante nevenfuncties aan de Compliance Officer.

Ambtelijk secretaris

Mevrouw S.S.S. (Sharda) Nandelall

De ambtelijk secretaris ondersteunt het Bestuur bij het voorbereiden en de verslaglegging van alle vergaderingen van het Bestuur, de Beleggingscommissie, de Financiële commissie, de Communicatiecommissie en de vergaderingen van het Bestuur met het Verantwoordingsorgaan en de Visitatiecommissie en alles wat daarmee samenhangt.

Bestuursadviseur

Het Bestuur wordt ondersteund door een bestuursadviseur, mevrouw D. (Daphny) Batstra van Sprenkels en Verschuren.

Advisering en certificering

In het verslagjaar zijn de adviserende actuariële werkzaamheden uitgevoerd door Mercer en de adviserende werkzaamheden op het gebied van beleggingen door Willis Towers Watson.

De controle van de jaarrekening is toevertrouwd aan PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.. De actuariële certificering is belegd bij Milliman Pensioenen B.V.

Koepelorganisatie

Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Toezichthouders

Het pensioenfonds staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank N.V. en de Stichting Autoriteit Financiële Markten.

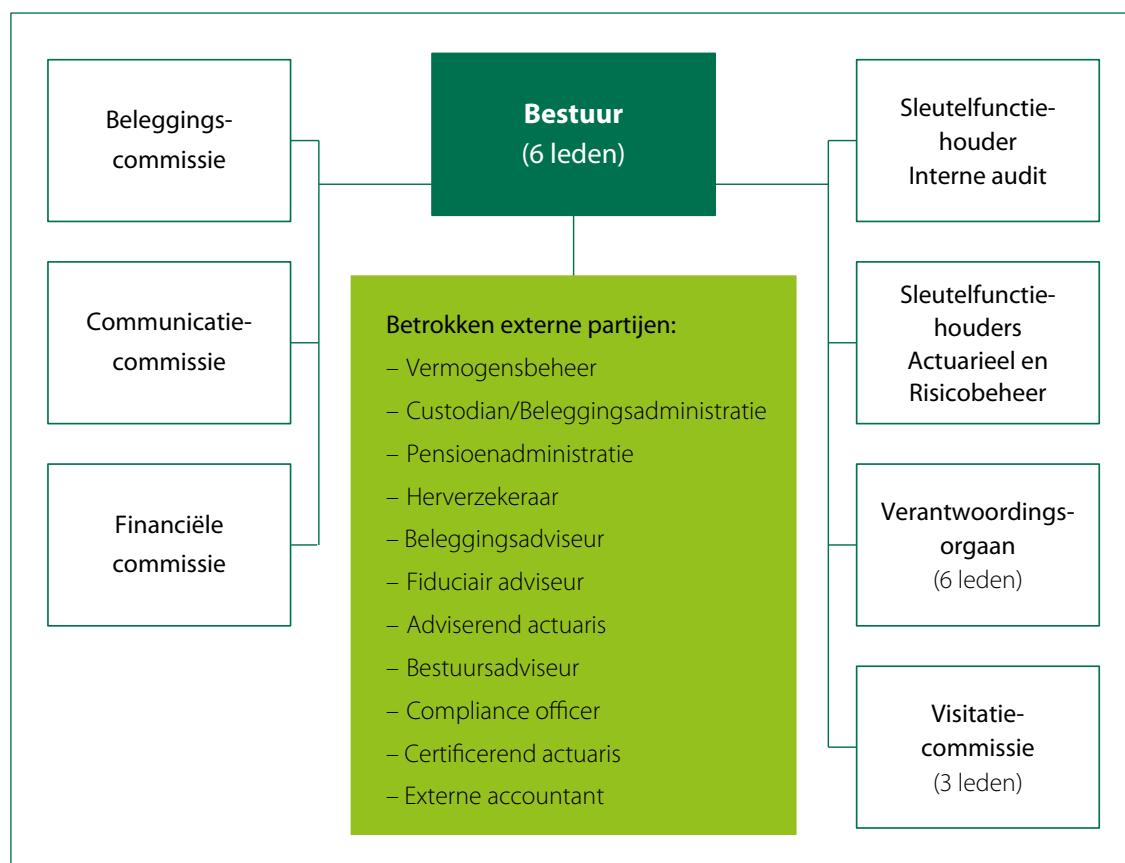
Het pensioenfonds

Statutaire doelstelling

Het fonds stelt zich ten doel het (binnen de perken van zijn middelen – zulks uitsluitend ter beoordeling van het Bestuur –) verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of overige uitkeringen aan werknemers of gewezen werknemers van de aangesloten ondernemingen en aan hun nagelaten betrekkingen. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van werkgever en werknemers. De pensioenregeling voorziet voor alle deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een wezenpensioen.

Het Bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het Bestuur als uitgangspunt genomen.

Organisatieschema



Missie, visie, kernwaarden en strategie

Missie

Het pensioenfonds wil een zo goed mogelijke invulling geven aan de uitvoering van de pensioenovereenkomsten die de sponsor (CACEIS Bank Netherlands Branch) heeft afgesloten met haar (gewezen) werknemers. De uitvoering van de overeenkomst dient correct, maatschappelijk verantwoord en (kosten)efficiënt te geschieden. De ambitie is een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds te zijn dat zijn financiële verplichtingen en ambities nu en in de toekomst waar kan maken.

Visie

Ons fonds richt de uitvoering van de pensioenovereenkomst zo in, dat ook in de toekomst de opdracht van sociale partners gewaarborgd blijft. Voor draagvlak en vertrouwen is ons fonds mede afhankelijk van een (kosten-)efficiënte uitvoering van een eenvoudige en toekomstbestendige pensioenregeling. Bij het zo goed mogelijk invulling geven aan de uitvoering van de pensioenovereenkomst zijn de belangrijkste hoofdtaken van het pensioenfonds: pensioenbeheer en vermogensbeheer. Bij pensioenbeheer is een moderne en transparante relatie met onze belanghebbenden essentieel. Transparant betekent persoonlijk, begrijpelijk en eerlijk communiceren. Binnen het vermogensbeheer zijn duurzaamheid, risico en rendement onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Binnen de pensioensector nemen kostendruk en regelgeving toe. Ons fonds blijft daarom kijken naar de optimale schaalgrootte en eigen toekomstbestendigheid.

Kernwaarden

Beheerst, efficiënt en transparant.

Strategie

De belangrijkste pijlers voor de strategie van het pensioenfonds voor de komende jaren zijn:

1. Een (kosten)efficiënte en zorgvuldige uitvoering van de pensioenregeling;
2. Transparante en goede communicatie;
3. Draagvlak van het pensioenfonds behouden;
4. Robuuste governance met flexibiliteit en aanpassingsvermogen op toekomstige scenario's (waaronder samenwerking);
5. Vermogensbeheer waarbij risico, rendement en duurzaamheid in verhouding staan.

Financiële positie van het pensioenfonds

(Beleids)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. Ultimo 2021 bedroeg de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds 122,6% (ultimo 2020: 110,0%).

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

Ontwikkeling dekkingsgraad	Werkelijk
Dekkingsgraad per 31 december 2020	117,0%
Nieuwe aanspraken	0,2%
Uitkeringen	0,3%
Toeslagverlening	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur	9,0%
Beleggingsresultaat	1,8%
Overige oorzaken ¹⁾	-0,2%
Dekkingsgraad per 31 december 2021	128,1%

Reële dekkingsgraad

Naast de beleidsdekkingsgraad is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Ultimo 2021 bedroeg de reële dekkingsgraad 98,5% (ultimo 2020: 89,6%). Ultimo 2021 bedroeg de marktwaardedekkingsgraad 125,4% (ultimo 2020: 109,4%). Bij de marktwaarde dekkingsgraad wordt de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen berekend op basis van de marktrente (zonder UFR).

Vereist eigen vermogen

Eind 2021 bedroeg het Vereist Eigen Vermogen (VEV) 115,0% (2020: 114,8%). Het VEV geeft aan welk percentage van de totale pensioenverplichtingen aanwezig moet zijn. Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) bedroeg 104,1% (2020: 104,1%).

¹⁾ Het effect bij overige oorzaken wordt voornamelijk veroorzaakt door kruiseffecten van de post wijziging RTS met in dit geval het beleggingsresultaat en de omrekening van de overlevingstafel. Deze kruiseffecten worden veroorzaakt door de gehanteerde berekeningsmethodiek.

Pensioenregeling 2021

De pensioenregeling van het pensioenfonds zag er op 31 december 2021 op hoofdlijnen als volgt uit:

Regeling voor werknemers geboren op of na 1 januari 1950

Pensioensysteem	Middelloon, CDC-regeling
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Opbouw% partnerpensioen	70%
Maximum pensioengevend loon	€ 112.189
Franchise	€ 15.717
Maximum pensioengrondslag	€ 96.472
Pensioenpremie	51,7% van pensioengrondslag

Voor de actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondskasbank.nl.

Premiebeleid

Kostendekkende en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), tenzij aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaan making van kortingen is voldaan. Het fonds maakt geen gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen.

In de uitvoeringsovereenkomst en de ABTN is vastgelegd hoe de premie wordt berekend die CBNB aan het pensioenfonds verschuldigd is. De verschuldigde premie bestaat uit de kostendekkende premie zoals vermeld in de Pensioenwet en een structurele opslag van 5% van de som van de pensioengevende salarissom van de werknemers in dienst van CBNB.

Overzicht van de opbouw van de zuivere kostendekkende premie van het pensioenfonds:

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld (x € 1.000):

	2021	2020
Onvoorwaardelijke aanspraken	5.953	5.341
Opslag in stand houden vereist vermogen	881	817
Opslag voor uitvoeringskosten	-5	146
	6.829	6.304

De feitelijke/verschuldigde premie is als volgt samengesteld (x € 1.000):

	2021	2020
Kostendekkende premie	6.829	6.304
Opslag 5% loonsom	1.062	1.150
	7.891	7.454

Ontwikkeling deelnemersbestand

Per 31 december 2021 bedroeg het aantal deelnemers 1.964. Dit betekent een afname van 24 deelnemers ten opzichte van de stand per 31 december 2020 (1.988). Deze afname wordt als volgt gespecificeerd:

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2020	415	1.196	377	1.988
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	1	0	0	1
Ontslag met premievrije aanspraak	-105	105	0	0
Waardeoverdracht	0	-10	0	-10
Ingang pensioen	-2	-15	27 ¹⁾	10
Overlijden	-1	-3	-16	-20
Afkoop	0	-1	-1	-2
Andere oorzaken	2	0	-5	-3
Mutaties per saldo	-105	76	5	-24
Stand per 31 december 2021	310 ²⁾	1.272	382	1.964

Specificatie pensioengerechtigden

	2021	2020
Ouderdomspensioen	287	285
Partnerpensioen	93	90
Wezenpensioen	2	2
Totaal	382	377

De genoemde aantallen in de hiervoor opgenomen tabellen betreffende de aantallen op "persoonsniveau", conform de opgave aan DNB.

1) Inclusief partner- en wezenpensioen.

2) Inclusief 24 arbeidsongeschikte deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

In 2015 is in overleg met de sociale partners de risicobereidheid vastgesteld die het pensioenfonds met haar beleggingen wil hebben. De risicobereidheid bepaalt mede in welke mate het fonds mogelijkheden heeft om toeslag te verlenen en de mate waarin het fonds de kans loopt dat moet worden gekort op de pensioenopbouw en de pensioenuitkeringen.

Vastgesteld is dat het pensioenfonds een beperkt risico wil lopen, waardoor naar verwachting de kans op indexatie aanwezig is, maar de kans op (hoge) kortingen op de pensioenopbouw en de pensioenuitkeringen beperkt blijft. Het beleggingsbeleid is in overeenstemming met de mate van risicobereidheid.

In 2020 heeft het Bestuur onder de deelnemers een enquête gehouden om vast te stellen of het gehanteerde beleggingsbeleid nog in overeenstemming is met de wensen van de deelnemers, of dat in overleg met de sociale partners het risicobeleid zou moeten worden aangepast.

De uitkomsten laten zien dat de risicobereidheid onder de deelnemers niet significant is gewijzigd. Van de deelnemers geeft 66% aan geen tot een matig risico acceptabel te vinden, 22% van de deelnemers geeft aan een wat hoger risico acceptabel te vinden en 12% geeft aan een aanzienlijk tot hoog risico te accepteren.

Op basis van de uitkomsten van de enquête heeft het Bestuur besloten dat nieuw overleg met de sociale partners over de risicobereidheid met de beleggingen vooralsnog niet nodig is.

Op basis van de risicobereidheid heeft het Bestuur geen toeslagambitie. Het Bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd met maximaal de consumenten prijs index (cpi). De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit de opbrengst van de beleggingen, waarbij de indexatieruimte zoveel mogelijk wordt gebruikt. De indexatieruimte volgt uit de DNB regels voor toekomstbestendig indexeren. Bij een beleidsdekkingsgraad boven 130% kan het Bestuur besluiten tot inhaal van in voorgaande jaren onvolledige indexatie (cpi). Een eventuele inhaal van onvolledige indexatie vindt plaats vanaf 2016.

Op basis van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2020 heeft het Bestuur conform het toeslagbeleid zoals vastgelegd in de ABTN en de regels van toekomstbestendig indexeren besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 juli 2021 niet te verhogen, vanwege het ontbreken van indexatieruimte.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2020 bedroeg 110,0%.

De prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen) stegen volgens het CBS in 2020 met 1,27%.

	Indexatie			Indexatie Achterstand jaar		Cumulatief	
	Cpi	Actieven	Inactieven	Actieven	Inactieven	Actieven	Inactieven
2016	0,30%	0,00%	0,00%	-0,30%	-0,30%	-0,32%	-0,32%
2017	1,40%	0,92%	0,46%	-0,48%	-0,94%	-0,51%	-0,99%
2018	1,72%	1,72%	0,89%	0,00%	-0,83%	0,00%	-0,86%
2019	2,63%	1,05%	0,52%	-1,58%	-2,11%	-1,60%	-2,14%
2020	1,27%	0,00%	0,00%	-1,27%	-1,27%	-1,27%	-1,27%
Totaal achterstand						-3,71%	-5,60%

Communicatie

Communicatie strategie

De strategische vertrekpunten voor het communicatiebeleid zijn:

- de deelnemer staat centraal,
- de deelnemer krijgt goed inzicht in zijn of haar pensioen,
- de communicatie is toegespitst op het nut voor de deelnemer,
- de deelnemer wordt gemotiveerd om in actie te komen,
- de minimaal verplichte communicatie vanuit de Wet pensioencommunicatie.

De communicatie strategie van het pensioenfonds is gebaseerd op twee pijlers:

Van informeren naar activeren

Onze pensioencommunicatie is gericht op activerende communicatie in plaats van informatieve communicatie. Bij informatieve communicatie worden doelen geformuleerd, een boodschap overgebracht, getoetst of de boodschap begrepen wordt en of de informatie tegemoetkomt aan de behoeften van de doelgroep. Wij willen mensen activeren om iets te gaan doen met hun pensioen. Pensioen wordt relevant bij levensgebeurtenissen ('life events'), zoals een banenswitch, een scheiding of nadering van pensioendatum. Daarom kiezen we die momenten om deelnemers gericht aan te zetten tot actie voor hun pensioen door middel van heldere communicatie.

Relaties bouwen

De bereidheid van ontvangers om zich te verdiepen in hun pensioen is over het algemeen laag, want het gaat om de (verre) toekomst. Deze bereidheid neemt toe naarmate de ontvanger een positief gevoel heeft bij de zender (het pensioenfonds). Voor effectieve communicatie is het dus relevant dat het pensioenfonds aandacht besteedt aan het opbouwen van vertrouwen middels het bouwen aan een goede relatie met de doelgroepen.

Wat willen wij communiceren?

Het doel is niet om zoveel mogelijk te communiceren maar wel om de communicatie te organiseren: gericht, relevant, concreet en kostenbewust.

- Ontwikkelingen en actualiteiten;
- De pensioenregeling;
- Informatie over wanneer je werkelijk met pensioen gaat;
- Beëindigingsoverzicht;
- 5-jaarlijks pensioenoverzicht aan gewezen deelnemers;
- Overzicht voor de ex-partner bij scheiding;
- 5-jaarlijks overzicht voor de ex-partner;
- Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid;
- Samenstelling bestuur en wijzigingen hierin;
- Startbrief aan nieuwe deelnemers;
- Vergaderdata jaarvergadering beschikbaar stellen;
- Jaarverslag;
- UPO 1x per jaar.

Communicatiemomenten

De nadruk ligt op het gebruik van digitale communicatie middelen. Papieren post blijft mogelijk, op nadrukkelijk verzoek van een deelnemer.

Jaarlijks worden er vier communicatiecampagnes gehouden. In overleg met het bestuur worden de onderwerpen van de campagnes vastgesteld. In het communicatie jaarplan 2021 zijn de communicatiecampagnes voor dat jaar uitgewerkt. Deze campagnes worden per e-mail gestuurd.

Het pensioenfonds maakt voor de communicatie gebruik van haar website <https://www.pensioenfondskasbank.nl>. Daarnaast berichten wij over actuele gebeurtenissen en/of informatie op de website voor deelnemers, pensioengerechtigden en slapers en op het intranet: Omnia voor alle actieve deelnemers.

De nieuwsbrief van het pensioenfonds, de PF Update, wordt ieder kwartaal digitaal verstuurd. Verder stuurt de pensioenadministrateur AZL brieven (jaaropgave en uniform pensioenoverzicht) en wordt er via HR gecommuniceerd.

In 2021 is de traditionele kennissessie die wordt georganiseerd tijdens de jaarvergadering van de deelnemers in de eerste week van oktober gehouden. In verband met Covid-19 is ook dit jaar een virtuele jaarvergadering voor de deelnemers georganiseerd, welke goed is ontvangen. De deelnemers konden tijdens deze vergadering vragen stellen aan het Bestuur en hier is goed gebruik van gemaakt.

Uit de kwartaalrapportages van Keylane blijkt de effectiviteit van de communicatie (bezoek website etc.).

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker

Pensioen 1-2-3 biedt deelnemers informatie over de belangrijkste onderdelen van de pensioenregeling. De deelnemer bepaalt zelf hoe gedetailleerd hij de informatie tot zich neemt: op hoofdlijnen (laag 1), met toelichting op de hoofdlijnen (laag 2) of gedetailleerd (laag 3). De Pensioen 1-2-3 is op de website van het pensioenfonds te vinden:

<https://www.pensioenfondskasbank.nl/medewerker/documenten/pensioen-1-2-3/>.

De Pensioenvergelijker is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken. Het pensioenfonds heeft de Pensioenvergelijker al gevuld met informatie over de eigen pensioenregeling. Deze is terug te vinden op de website van het pensioenfonds.

Deelnemersportaal

Via de website van het pensioenfonds is het eenvoudig om snel in te zien wat de huidige stand is van het pensioen om te bepalen hoe de toekomst er financieel uit komt te zien. Via het portaal kunnen deelnemers ook hun gegevens aanpassen. Zo kan het privé-emailadres worden opgevoerd, zodat men altijd relevante informatie van het pensioenfonds via een e-mailalert kan ontvangen. Zo blijft men nuttige informatie ontvangen, ook wanneer men met pensioen is of niet meer bij de bank werkt.

Social Media

Het pensioenfonds is actief op social media en het pensioenfonds heeft een eigen pagina op LinkedIn. Zo worden er eenvoudig en snel berichten en relevante informatie zoals de hoogte van de actuele dekkingsgraad ter informatie geplaatst. Er zijn op dit moment 142 volgers.

Beleggingen

Terugblik op 2021

In 2021 is de beleggingsagenda bepaald door de invulling van de LDI-portefeuille, evaluatie van de allocatie naar credits, onderzoek naar bescherming van de dekkingsgraad bij invaren in het nieuwe pensioenstelsel en aandacht voor de SFDR & EU taxonomie wetgeving.

Evaluatie credits

Uit de ALM (Asset Liability Management)-studie is naar voren gekomen dat direct lending en/of emerging market debt (EMD) waarde zouden kunnen toevoegen aan de beleggingsportefeuille van het fonds.

Het fonds heeft de investeerbaarheid van direct lending en EMD onderzocht aan de hand van het opstellen van investment cases. Hieruit is geconcludeerd dat beide categorieën investeerbaar zijn voor het fonds. Uiteindelijk is gebleken dat op de markt zeer beperkte mogelijkheden zijn met betrekking tot direct lending die aansluiten op de risico/rendement- en kosten-vereisten uit de ALM-studie. Voor EMD zijn deze mogelijkheden daarentegen wel beschikbaar. Het fonds heeft daarom een zoektraject geïnitieerd om het meest aantrekkelijke EMD beleggingsfonds te identificeren.

Gelijktijdig is de huidige invulling van de credit portefeuille geëvalueerd. Momenteel wordt de credits portefeuille van het fonds ingevuld met collateralized bonds en sustainable credits. Uit de evaluatie is gebleken dat de allocatie naar collateralized bonds niet goed meer past in de portefeuille, onder andere vanwege de rendements en duurzaamheidskarakteristieken. Derhalve heeft het fonds beoordeeld dat de huidige allocatie naar collateralized bonds kan dienen als funding asset voor de toekomstige EMD allocatie.

LDI

In 2020 heeft het fonds de selectieprocedure voor het beheer van de LDI portefeuille doorlopen. Na een zorgvuldige procedure is NNIP opnieuw als beheerder aangesteld. De implementatie is begin 2021 in samenwerking met NNIP uitgewerkt. De beleggingsrichtlijnen zijn begin 2021 door het fonds in samenwerking met NN IP uitgewerkt. De portefeuille is begin maart 2021 hierop aangepast.

(Mogelijkheid) bescherming dekkingsgraad bij invaren

Het fonds heeft onderzoek gedaan naar het beschermen van de dekkingsgraad. Hierbij is onder andere gekeken naar optie strategieën. Dit hangt samen met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Door verschillende scenario's voor het beschermen van de dekkingsgraad te analyseren, bereid het fonds zich voor op relevante vraagstukken die opkomen met het naderen van een mogelijk invaarmoment in het nieuwe stelsel.

Strategisch beleggingsbeleid

De beleggingsportefeuille bestaat uit een matching portefeuille en een rendementsportefeuille.

De matchingportefeuille heeft het doel om het renterisico van de verplichtingen af te dekken. Deze portefeuille beslaat 49% van het belegd vermogen en bestaat uit een LDI portefeuille en een woninghypothekenfonds. De LDI-portefeuille is opgebouwd uit staatsobligaties, renteswaps en hypotheeklen. De LDI portefeuille wordt beheerd door NN IP en het hypotheeklenfonds door ASR Vermogensbeheer.

De rendementsportefeuille beslaat 51% van het vermogen en bestaat uit aandelen, bedrijfsobligaties en collateralized obligaties. Actiam belegt voor SPKB de aandelenportefeuille middels een mandaat. De aandelenportefeuille wordt actief belegd conform een impact gedreven ESG (Environmental, Social and Governance)-strategie. NN IP beheert de bedrijfsobligaties en collateralized obligaties middels beleggingsfondsen. Beide fondsen worden actief beheerd.

De portefeuille zag er op 31 december 2021 als volgt uit ¹⁾

Categorie	Feit	Norm	Min	Max	Benchmark
Matching	45,43%	49,0%	39,0%	59,0%	
• Staatsobligaties	35,13%	38,3%	27,4%	49,3%	Verplichtingenbenchmark
• Renteswaps		0,0%	-7,5%	7,5%	
• Hypotheken	10,3%	10,7%	8,2%	13,2%	BC Customized PHF Mat Swap
Return	54,57%	51,0%	41,0%	61,0%	
• Aandelen	33,43%	30,0%	27,0%	33,0%	MSCI World ACWI NTR
• Obligaties - Collateralized	5,58%	7,0%	3,5%	10,5%	iBoxx € Collateralized TR
• Obligaties - Corporate	15,06%	14,0%	3,5%	24,5%	Barclays Euro-Agg Corp TR
• Cash	0,5%	0%			
Totaal	100%				

Risicoafdekking

In 2021 heeft geen wijziging plaatsgevonden in het beleid ten aanzien van het afdekken van het renterisico's. Het economische renterisico (op basis van de 6-maands Euribor swapcurve) werd, net als het voorgaande jaar, voor 60% afgedekt.

Op het gebied van valutarisico's hebben wel wijzigingen plaatsgevonden. Het valutarisico op de USD wordt nog steeds voor 70% afgedekt. Het risico op GBP en JPY was gedurende 2020 volledig afgedekt. Met ingang van februari 2022 is echter besloten de afdekking van GBP en JPY te beëindigen. De blootstelling naar deze valuta bedraagt minder dan de grens van 5% van de portefeuille voor substantiële beleggingen en wordt daarom beleidsmatig niet gezien als een materieel risico. Het risico op overige valuta werd ook niet afgedekt, omdat hier ook geen substantiële investeringen in zijn.

De risico's in de beleggingsportefeuille worden beheerd op basis van het vereist eigen vermogen, het risicobudget en bandbreedtes rondom de strategische gewichten. Het risicobudget is op basis van de ALM-studie herijkt. Daarnaast is beleid bepaald voor bepaalde risicofactoren, zoals renterisico, valutarisico, kredietrisico en tegenpartijrisico.

Resultaat

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in de toelichting op de balans. Het belegde vermogen ultimo 2021 bedraagt circa € 473 miljoen en het vermogen is met circa € 9 mln. gedaald ten opzichte van de stand ultimo 2020 (€ 482 mln.).

Het rendement op het vermogen bedraagt circa 1% over 2021. De matching portefeuille heeft een negatief rendement van -9,45% behaald. De return portefeuille heeft wel een positief resultaat behaald met 11,83%. De valuta-afdekking heeft met 1,04%-punt negatief bijgedragen aan het rendement.

Het rendement van de portefeuille was hoger dan het benchmarkrendement van 0,77% met een relatief rendement van 0,24%. De return portefeuille heeft een 1,93%-punt lager rendement behaald dan de benchmark. Binnen de aandelenportefeuille was sprake van een underperformance ten aanzien van de benchmark van 3,16%-punt. De bedrijfsobligaties en collateralized obligaties binnen de return portefeuille hebben binnen de verwachting gepresteerd. De matching portefeuille heeft een overrendement van 2,52%-punt behaald. Dit komt grotendeels door het overrendement op hypotheekrentecurve en de swapcurves (spreadeffect).

¹⁾ Begin 2022 is een herbalanceringsuitvoering uitgevoerd om de portefeuillleweging weer naar de norm te brengen.

De performancecijfers zijn gebaseerd op de rapportages van Caceis.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Het fonds neemt maatschappelijk verantwoord beleggen mee in de vaststelling van het beleggingsbeleid. In 2019 heeft het bestuur hiertoe een MVB-beleid opgesteld, hetgeen in 2022 geüpdatet zal worden naar meer actuele normen omtrent MVB.

Het huidige MVB-beleid is voornamelijk financieel gemotiveerd. Het fonds heeft de overtuiging dat bedrijven die in de bedrijfsvoering rekening houden met ESG-maatstaven op de lange termijn betere resultaten behalen dan bedrijven die dat niet doen.

Het fonds beoogt met het beleggingsbeleid geen ecologische of sociale kenmerken te promoten of een ecologische of sociale doestelling na te streven.

Het fonds heeft het vermogensbeheer van de beleggingsportefeuille uitbesteed. Vermogensbeheerders voeren doorgaans een eigen MVB-beleid. Hieronder wordt kort het MVB-beleid per beheerder samengevat.

ACTIAM hanteert de ACTIAM Fundamental Investment Principles. Dit is gebaseerd op internationale verdragen, conventies, best practices, zoals de UNPRI en UN Global Compact Principles (UNGCP). Het beleid is beschikbaar op de website. ACTIAM rapporteert ook over dit beleid. De bijbehorende links zijn:

- Duurzaam beleggingsbeleid:
https://www.actiam.com/491aac/siteassets/4_verantwoord/documenten/en/a-actiamsustainable-investment-policy.pdf
- Uitsluitingen bedrijven:
https://www.actiam.com/492e0e/siteassets/4_verantwoord/documenten/nl/vb_uitsluitingen_bedrijven.pdf
- Engagementbeleid:
https://www.actiam.com/491aac/siteassets/4_verantwoord/documenten/en/d-actiamsustainable-investment-instruments.pdf
(vanaf 2.3.2)
- Stembeleid:
https://www.actiam.com/4925e6/siteassets/4_verantwoord/documenten/en/responsibleinvestments_voting-policy.pdf

ASR heeft de UNPRI onderschreven. Verder stelt ASR ESG centraal in de hypotheekoplossingen met verschillende mogelijkheden binnen het hypotheekaanbod zoals een energiebesparingsdepot.

NNIP heeft de UNPRI en UN Global Compact Principles (UNGCP) onderschreven. NNIP belegt niet in bedrijven die deze principes schenden. Het beleid verantwoordelijk beleggen is integraal onderdeel van het beleggingsproces van NN IP en van toepassing op alle beleggingscategorieën en alle fondsen onder beheer van NNIP.

Voor de vastrentende beleggingen die NNIP beheert voor SPKB betekent dit dat beleggingen in vastrentende waarden, uitgegeven door bedrijven die de UNGCP schenden, zijn uitgesloten.

SFDR & EU Taxonomie

In maart 2021 zijn vereisten ingegaan voor SFDR Level 1 welke hebben geresulteerd in de keuze voor een classificatie van de pensioenregeling als SFDR art. 6. (Artikel 6 vereist dat weergegeven wordt hoe duurzaamheidsrisico's worden meegewogen in het investeringsproces en wat de verwachte impact is van deze risico's op het fonds. Wanneer duurzaamheidsrisico's niet relevant geacht worden, moet dit worden toegelicht.) In 2022 zal het fonds zich verder beraden op de implementatie van de precontractuele en rapportage vereisten uit de RTS (Regulatory Technical Standards: technische reguleringsnormen die voor betaalverleners gaan gelden m.b.t. uitwisseling van klantgegevens en klantidentificatie.), waaraan per 1 januari 2023 moet worden voldaan.

Uitvoeringskosten

	2021 ¹⁾	2020 ¹⁾
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	€ 183.000	€ 314.000
Actieve en pensioengerechtigde deelnemers	692	792
Per (actieve en pensioengerechtigde) deelnemer	€ 264,45	€ 396,46
Vermogensbeheerkosten	€ 1.643.000	€ 1.514.000
Transactiekosten	€ 718.000	€ 385.000
Gemiddeld belegd vermogen	€ 436.019.463	€ 409.249.638
Vermogensbeheerkosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,38%	0,37%
Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,16%	0,09%

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. De vermelde bedragen sluiten aan op de bedragen die zijn vermeld in de jaarrekening.

Kosten pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten zijn in 2021 gedaald ten opzichte van 2020. De werkgever heeft in 2021, naast advieskosten, ook de administratiekosten voor haar rekening genomen.

Voor een verdere specificatie wordt verwezen naar toelichting [15] in de 'Toelichting op de staat van baten en lasten'.

Kosten vermogensbeheer

Kosten van het vermogensbeheer zijn vastgesteld op look through basis en kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- de eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie;
- de tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening.

Daarnaast worden er nog transactiekosten en aan- en verkoopkosten gemaakt.

¹⁾ Bedragen zijn inclusief BTW.

In onderstaande tabellen zijn de kosten (x € 1.000) voor 2019 en 2020 weergegeven:

	2021		
	Directe kosten	Indirecte kosten	Totale kosten
Beheerkosten			
Vastgoed	12	0	12
Aandelen	565	8	573
Vastrentende waarden	90	397	487
Overige	0	18	18
Totaal beheerkosten	667	423	1.090
Overige vermogensbeheerkosten			
Beleggingsadvies	116	0	116
Bewaarloon	44	0	44
Beleggingsadministratie	155	0	155
Overige beleggingskosten	34	204	238
Totaal overige vermogensbeheerkosten	349	204	553
Totaal kosten vermogensbeheer, exclusief transactiekosten	1.016	627	1.643
Transactiekosten			
Vastgoed	0	13	13
Aandelen	0	655	655
Vastrentende waarden	0	45	45
Overige	0	5	5
Totaal transactiekosten	0	718	718
Totaal kosten vermogensbeheer, inclusief transactiekosten	1.016	1.345	2.361

	2020		
	Directe kosten	Indirecte kosten	Totale kosten
Beheerkosten			
Vastgoed	22	0	22
Aandelen	416	51	467
Vastrentende waarden	0	476	476
Overige	0	0	0
Totaal beheerkosten	438	527	965
Overige vermogensbeheerkosten			
Beleggingsadvies	125	0	125
Bewaarloon	33	0	33
Beleggingsadministratie	236	0	236
Overige beleggingskosten	51	104	155
Totaal overige vermogensbeheerkosten	445	104	549
Totaal kosten vermogensbeheer, exclusief transactiekosten	883	631	1.514
Transactiekosten			
Vastgoed	0	11	11
Aandelen	18	222	240
Vastrentende waarden	0	70	70
Overige	0	64	64
Totaal transactiekosten	18	367	385
Totaal kosten vermogensbeheer, inclusief transactiekosten	901	998	1.899

Governance

Bestuur

Het Bestuur heeft in 2021 negen maal vergaderd (reguliere bestuursvergaderingen). Het Bestuur heeft in het voorjaar van 2021 drie keer met de Visitatiecommissie overlegd. Met het Verantwoordingsorgaan heeft het Bestuur vijf keer vergaderd. Naast deze reguliere vergaderingen heeft het Bestuur tijdens twee strategiedagen stil gestaan bij de toekomstverkenning van het pensioenfonds.

In 2021 is een aantal beleidsbesluiten genomen. Daarnaast heeft het bestuur uitgebreid stil gestaan bij de ontwikkelingen bij de werkgever CACEIS Bank Nederland Branch. Deze ontwikkeling en de impact hiervan op de toekomst van het pensioenfonds, is een vast onderwerp op de bestuursagenda.

In 2021 zijn de onderstaande thema's besproken:

Beleid & Strategie

Toekomst pensioenfonds

Hoog op de bestuurlijke agenda staat het onderwerp toekomst pensioenfonds. Sinds november 2020 spreekt werkgever CACEIS Bank Nederland Branch met haar nieuwe werknemers een idc-regeling af. Deze regeling wordt uitgevoerd door a.s.r.. Daarnaast wordt steeds meer duidelijk over de contouren van het nieuwe pensioenstelsel. Beide ontwikkelingen hebben gevolgen voor het pensioenfonds. Het bestuur kan hier echter niet zelfstandig opereren en is grotendeels afhankelijk van wat de werkgever en de ondernemingsraad hierover afspreken. Aan de hand van verschillende scenario's onderzoekt het bestuur hoe de toekomst van het fonds er uit kan zien. Bij dit proces worden het Verantwoordingsorgaan en de Visitatiecommissie nauw betrokken. Bij de diverse scenario's wordt expliciet stil gestaan bij de evenwichtige belangenafweging.

Eind 2020 heeft het bestuur de uitkomsten van de ALM-studie vastgesteld. Deze uitkomsten zijn in de loop van 2021 verder uitgewerkt. De ALM-studie heeft niet geresulteerd in een significante wijziging van de (FTK) risicohouding. Wel heeft de ALM-studie meer inzicht gegeven in de gevolgen van aanpassingen in het beleggingsbeleid. Bij de follow up ALM-studie was het niet noodzakelijk om stil te staan bij evenwichtige belangenafweging.

Communicatiebeleid

Eind 2021 heeft het bestuur het nieuwe communicatiebeleid 2021-2026 vastgesteld. Dit plan gaat uit van een communicatiestrategie op twee pijlers: van informeren naar activeren en het opbouwen van een relatie. Binnen het beleid wordt stil gestaan met welke communicatiemiddelen de verschillende doelgroepen (actieven, slapers en pensioengerechtigden) bereikt kan worden. Verder gaat het beleid in op de communicatie in het traject naar het nieuwe pensioenstelsel.

Strategisch kader

In 2020 heeft het bestuur de missie, visie en strategische doelstellingen herijkt. Vanuit de strategische doelstellingen is een relatie met het integraal risicomanagement en de risicohouding gelegd. Dit heeft geresulteerd in het strategisch kader. Dat als basis dient van een verdere invulling van het integraal risicomanagement. Een van de principes bij de uitwerking van de strategische doelstellingen is de evenwichtigheid in de belangenafweging tussen stakeholders.

Integriteit

Het bestuur heeft stilgestaan bij het onderwerp integriteit tijdens de actualisering van de jaarlijkse systematische integriteitsrisico analyse (SIRA). De integrity risk appetite is vastgesteld op laag. Dit wil zeggen dat er zeer weinig risico mag worden genomen op het gebied van integriteit. Het onderwerp Cybercrime heeft binnen de SIRA extra aandacht gekregen. Dit heeft geresulteerd in een extra awareness sessie op het gebied van cybercrime binnen het bestuur. Als onderdeel van de SIRA is het risico op fraude binnen

het Pensioenfonds geanalyseerd. Het bestuur concludeert dat het voldoende beheersmaatregelen heeft getroffen om dit risico binnen de risicohouding te laten vallen. Daarnaast heeft het Bestuur geconstateerd dat de beheersing van het risico op fraude bij uitbestedingspartners, een operationeel risico is.

Vanuit de inzichten uit de SIRA is het integriteitsbeleid geactualiseerd.

Daarnaast is door de Compliance Officer, de Gedragscode geactualiseerd. De Compliance Officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2021 heeft de Compliance Officer geen bijzonderheden geconstateerd.

Tevens is het privacybeleid en het privacy statement geactualiseerd. De meest recente versie staat op de website van het fonds.

De onderwerpen met betrekking tot integriteit vormen geen aanleiding om stil te staan bij evenwichtige belangenafweging.

Risicomanagement

IRM-beleid

In 2021 heeft een actualisering van het integraal risicomanagementbeleid plaatsgevonden. Hierbij is de systematiek van het identificeren van zowel de strategische als operationele risico's herzien en is het gehele beleid consistentier ingericht op opzet, bestaan en werking. Een tweede aanpassing betreft het aanpassen van de risicohouding op de diverse domeinen (aandachtsgebieden). Tot slot zijn de contouren geschetst waar de risicorapportage aan moet voldoen. In het verlengde van dit nieuwe IRM-beleid heeft de jaarlijkse risico analyse plaatsgevonden.

Eigenrisicobeoordeling

In 2021 heeft een eigenrisicobeoordeling (ERB) plaatsgevonden. De eigenrisicobeoordeling moet wettelijk gezien een maal per drie jaar plaats vinden of bij specifieke gebeurtenissen. De ERB is een integrale analyse en beoordeling van:

- De risico's waarmee het fonds geconfronteerd is of in de toekomst aan kan worden blootgesteld.
- Het gaat om de materiële risico's, zowel op de korte als op de lange termijn.
- Het gaat om die risico's die gevolgen kunnen hebben voor de mogelijkheden van het fonds om aan haar strategische doelstellingen te kunnen voldoen.
- De consequenties van deze risico's voor de pensioenen van deelnemers en voor het fonds zelf.
- De effectiviteit van het risicobeheer – inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen – en de doelmatigheid daarvan.

De ERB geeft het pensioenfonds inzicht in de materiële risico's en mogelijke consequenties hiervan voor het behalen van haar strategische doelstellingen, de financiële positie en de pensioenen van de deelnemers. Daarnaast wordt in de ERB een oordeel gegeven over de effectiviteit en de doelmatigheid van het risicobeheer.

Het bestuur heeft op basis van een aantal wettelijke scenario's en een aantal toekomstige scenario's een analyse gedaan wat de impact van deze scenario's is op het behalen van de strategische doelstellingen.

Hieronder treft u de samenvatting:

	1. Kosten efficiënte en zorgvuldige uitvoering van de pensioen-regeling	2. Transparante en goede communicatie	3. Draagvlak stakeholders	4. Robuuste governance	5. Vermogensbeheer optimale mix kosten, risico, rendement en duurzaamheid
Economisch risico: Daling aandelen Inflatie Recessie	●	●	●	●	●
Opkomende risico's: Klimaat 1,5 Double shock	●	●	●	●	●
Ontwikkeling deelnemers: Gesloten fonds: Aantal deelnemers neemt sterk af	●	●	●	●	●
Wet – en regelgeving: Toename uitvoeringskosten	●	●	●	●	●
Ontwikkeling pensioenlandschap: NPS- Invaren	●	●	●	●	●
Ontwikkeling omgeving: Caceis stopt vergoeding uitvoeringskosten	●	●	●	●	●

Zwart - geen directe invloed; rood – sterke negatieve impact; geel – heeft enige impact; groen – heeft kleine impact.

Het bestuur heeft op de rode en gele conclusies aanvullende acties geformuleerd, die in de loop van 2022 zullen worden uitgewerkt.

Een tweede onderdeel van de ERB betreft het self assessment van het bestuur en de sleutelfunctiehouder risicobeheer op de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer. Deze effectiviteit en doelmatigheid wordt ingeschat tussen de voldoende en sterk.

Fondsdocumenten

Naast de bovengenoemde specifieke beleidsdocumenten, heeft het bestuur conform het rooster van herziening nog een aantal specifieke (beleids)documenten geactualiseerd. De statuten zijn per 14 januari 2021 aangepast, dit had eveneens gevolgen voor het bestuursreglement en het statuut financiële commissie.

Het IT-beleid en het uitbestedingsbeleid zijn geactualiseerd. Deze actualisering waren tevens onderdeel van een audit. Het uitbestedingsbeleid heeft geleid tot een scherpere monitoring van de uitbestedingspartijen. Onder meer door een jaarlijkse evaluatie.

Tot slot zijn alle wijzigingen vast gelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (de handleiding voor het beheren van het pensioenfonds).

Pensioenreglement

Het pensioenreglement 2016 dat in januari 2018 is aangepast, heeft in 2021 geen wijzigingen ondergaan.

Het meest actuele pensioenreglement en de meest actuele reglementen zijn beschikbaar op de website van pensioenfonds van de KAS BANK: <https://www.pensioenfondskasbank.nl/medewerker/documenten/statuten-en-reglementen/>.

Geschikt bestuur

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft eveneens geïnvesteerd in zijn eigen geschiktheid. Jaarlijks evalueert het bestuur zijn eigen functioneren. Hierbij wordt gekeken of het bestuur en de bestuursleden nog voldoen aan de kwaliteitseisen voor een goed bestuurder en de deskundigheidseisen. Deze zelfevaluatie vindt eveneens plaats binnen de verschillende commissies. Uit deze evaluaties kwamen geen bijzonderheden naar voren.

Geschiktheid

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in het Beleidsplan geschiktheid Bestuur pensioenfonds KAS BANK. Onderdeel van dit geschiktheids-plan is het rooster van aftreden van het Bestuur en het opleidingsplan en de registratie van de genoten opleidingen.

De bestuursleden zijn zich bewust van de toegevoegde waarde van permanente kennisontwikkeling. De bestuursleden hebben in 2021 diverse relevante seminars en themadagen van onder andere de Pensioenfederatie en DNB bijgewoond.

Diversiteit

Het Bestuur heeft diversiteitsbeleid. Het Bestuur en de commissies streven naar diversiteit van de samenstelling van de leden.

Het Bestuur bestaat in 2021 uit 5 mannen, waarvan 1 vertegenwoordiger van de gepensioneerden en 1 man onder de 40 jaar en 1 vrouw. Het Verantwoordingsorgaan bestaat in 2021 uit twee vrouwen en vier mannen, waarvan twee leden onder de 40 jaar. De visitatiecommissie bestaat uit twee vrouwen en een man, waarvan een lid onder de 40 jaar.

Bij het wervingsbeleid van nieuwe leden wordt er rekening gehouden met de diversiteit van de samenstelling van de organen.

Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens

De Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens biedt pensioenfondsen een kader om de Algemene Verordening Gegevensbescherming na te leven. Onderdeel van de gedragslijn is dat pensioenfondsen jaarlijks verklaren of zij zich hebben gehouden aan de gedragslijn.

Het fonds houdt zich aan de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens voor Pensioenfondsen en ziet er op toe dat zijn uitbestedingspartners eveneens voldoen aan de Gedragslijn.

Beloningsbeleid

Pensioenfondsen moeten zorgvuldig omgaan met de beloningen aan hun leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Visitatiecommissie. Het beloningsbeleid moet niet aanzetten tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar is. Dit is als uitgangspunt genomen bij het beloningsbeleid van het pensioenfonds. Daarnaast geldt ook dat het pensioenfonds samenwerkt of activiteiten uitbesteedt aan partijen, die ook een beloningsbeleid hebben dat in lijn ligt met het beleid van het pensioenfonds.

Het beloningsbeleid ziet op de bestuursleden, leden van het Verantwoordingsorgaan en de leden van de Visitatiecommissie. De leden van het Bestuur van het pensioenfonds ontvangen geen vergoeding, met uitzondering van de externe bestuurder(s). Deze ontvangen een vacatievergoeding van 18.000 euro per jaar (1.500 euro per maand, in 2022 geïndexeerd met de CPI alle bestedingen). De externe leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangen een vacatievergoeding die is afgeleid van de vacatievergoeding van het bestuur en gerelateerd is aan de omvang van de werkzaamheden, voor 2022 bedraagt deze 3.600 euro per jaar. Met dit beloningsbeleid sluit het fonds aan bij richtlijnen beheerst beloningsbeleid van De Nederlandsche Bank (DNB).

De beloning van de leden van de Visitatiecommissie zal worden vastgesteld op het moment dat de scope van hun opdracht bekend is. Uitgangspunt hierbij is dat het een vaste vergoeding betreft die in redelijke verhouding staat tot de gedragen verantwoordelijkheden, de aan deze functie gestelde eisen en het tijdsbeslag.

De opleidingskosten en reiskosten die bestuursleden maken worden vergoed door het pensioenfonds. Door een groeiende hoeveelheid wet- en regelgeving, is het relevant dat bestuursleden hun deskundigheid op peil houden. In het boekjaar 2021 hebben meerdere bestuursleden een opleiding gevolgd om hun kennis te vergroten. Opleidings- en reiskosten worden ook voor leden van het Verantwoordingsorgaan vergoed. Opleidingskosten van de Visitatiecommissie worden niet door het fonds vergoed.

Het fonds kent geen prestatiebeloning of andere variabele beloningselementen. In 2021 is niet afgeweken van het beloningsbeleid.

Het bestuur ziet er bij zijn uitbestedingspartners op toe dat ook bij de uitbestedingspartners wordt voldaan aan de richtlijn beheerst beloningsbeleid. Dit onderwerp komt ter sprake bij de periodieke evaluatie.

Betaalde vergoedingen Bestuur, Visitatiecommissie en Verantwoordingsorgaan (x € 1.000):

	2021	2020
Bestuursvergoedingen	32	22
Vergoedingen Visitatiecommissie	18	22
Vergoedingen Verantwoordingsorgaan	4	3
Totaal	54	47

Naleving wet- en regelgeving

In 2021 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten en/of Autoriteit Persoonsgegevens geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Klachten en geschillen

Het pensioenfonds kent een Klachten- en Geschillenregeling. Deze is eveneens op de website van het fonds in te zien. Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. In 2021 zijn geen klachten of geschillen ingediend bij het pensioenfonds of bij de Ombudsman Pensioenen.

Naleving Code pensioenfondsen

De Code pensioenfondsen is bedoeld voor alle pensioenfondsen met een statutaire zetel in Nederland. Het doel van de Code pensioenfondsen is belanghebbenden het vertrouwen in pensioenfondsen te herstellen. Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

In oktober 2018 is de Code pensioenfondsen gewijzigd. De Code Pensioenfondsen is gerubriceerd naar acht thema's: vertrouwd waarmaken, verantwoordelijkheid nemen, integer handelen, kwaliteit nastreven, zorgvuldig benoemen, gepast belonen, toezicht houden en inspraak waarborgen en transparantie bevorderen. Aan alle normen is voldaan.

De Code Pensioenfondsen wordt periodiek beoordeeld door de Monitoringscommissie. De Monitoringscommissie heeft de aanbeveling gedaan om deelnemers van pensioenfondsen op een overzichtelijke manier te informeren over alle normen. Het pensioenfonds voldoet aan alle normen, en in onderstaande tabel wordt de vindplaats weergegeven van acht normen.

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 5 Het Bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het Bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het Bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het Bestuur geeft in het hoofdstuk 'Governance' onder Bestuur een overzicht van de belangrijkste onderwerpen die in het Bestuur zijn besproken. Daar waar bij onderwerpen een expliciete belangenafweging noodzakelijk is, worden de overwegingen weergegeven. In de risicoparaagraaf wordt nader ingegaan op de risicohouding op de lange en korte termijn en de beoordeling van de belangrijkste risico's.
Norm 31 De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Het Bestuur rapporteert in het hoofdstuk 'Pensioenfondsbestuur' over de samenstelling van fondsorganen en in het hoofdstuk Governance over de diversiteit en de geschiktheid van de leden.
Norm 33 In zowel het Bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het Bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het Bestuur te bevorderen.	Ja	In het hoofdstuk 'Governance' onder 'Diversiteit' rapporteert het Bestuur over de diverse samenstelling van fondsorganen en het diversiteitsbeleid.
Norm 47 Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De visitatiecommissie betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak en rapporteert hierover in haar verslag intern toezicht.
Norm 58 Het Bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In het hoofdstuk 'Pensioenfonds' beschrijft het Bestuur de missie, visie en strategische doelstellingen van het fonds.
Norm 62 Het Bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Het Bestuur licht in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer' de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 64 Het Bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het Bestuur.	Ja	Voorbeeld: In het hoofdstuk 'Governance' rapporteert het Bestuur over de naleving van de Gedragscode en de evaluatie van het functioneren van het Bestuur.
Norm 65 Het Bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het Bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	In het hoofdstuk 'Governance' wordt in de uitvoering van beleid gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

Impact Covid-19/Corona virus

In 2020 werd de wereld overvallen door Covid-19. Het Bestuur volgt de ontwikkelingen rond het virus nauwlettend en heeft na de uitbraak diverse maatregelen getroffen om de continuïteit van de werkzaamheden van het fonds te borgen. Het Bestuur heeft eerste helft van 2020 een crisisteam in de ingericht om de ontwikkelingen te bespreken en daar waar nodig maatregelen te nemen.

Vanwege de expertise maakt het pensioenfonds zoveel mogelijk gebruik van het Business continuity plan van de sponsor. Dit plan voorziet in de continuïteit van de bereikbaarheid en de IT-voorzieningen van het fonds. Dit plan wordt als toereikend ervaren. Ook bij de uitbestedingspartijen is opgevraagd op welke wijze zij de continuïteit van de werkzaamheden kunnen waarborgen. De Uitbestedingspartijen hebben de noodzakelijke maatregelen getroffen om de continuïteit van de bedrijfsprocessen te waarborgen. Het Bestuur heeft een risk self assessment gemaakt met betrekking tot de pandemie. Aan de hand van de risicothema's kapitaalmanagement, besturing, operationeel /IT en Compliance is een inschatting gemaakt van de risico's en zijn, daar waar mogelijk, (extra) beheersmaatregelen geformuleerd. De financiële positie van het fonds heeft continu aandacht van het Bestuur.

Ook in 2021 heeft het Bestuur de gevolgen van Covid-19 voor het fonds nauwlettend gevolgd. Geconstateerd kan worden dat de in 2020 ingezette maatregelen voor 2021 nog steeds afdoende waren. Terug kijkend op de Covid-19 periode, is het Bestuur van mening dat de gevolgen van COVID-19 nauwelijks materieel negatief effect gehad heeft op de financiële positie van het fonds, en geen impact op de werkzaamheden van het fonds heeft gehad.

Uitbestedingsbeleid

Het pensioenfonds heeft mede gezien haar beperkte omvang bedrijfsprocessen uitbesteed aan andere partijen. Aan uitbesteding zijn risico's verbonden. Het Bestuur van het pensioenfonds heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen.

Het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds is in overeenstemming met de 'Beleidsregel Uitbesteding' van De Nederlandsche Bank.

In de uitvoering van haar kernactiviteiten, het administreren, beheren en uitbetalen van de pensioenen en het vermogensbeheer, staan zowel vertrouwelijkheid als maximale kwaliteit van de dienstverlening voorop. De belangen van (gewezen) deelnemers, uitkeringsgerechtigden en overige belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat het pensioenfonds delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden. Het Bestuur besteedt veel aandacht aan het beoordelen van de wijze waarop de uitbestede processen worden uitgevoerd en houdt hierover nauw contact met de contractpartners.

Het doel van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van de continuïteit en de constante kwaliteit van de dienstverlening.

Het Bestuur van het pensioenfonds toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten of processen worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Het Bestuur doet dit door middel van:

- het monitoren van de uitvoerders via het laten uitvoeren van periodieke audits bij de uitvoerder of te laten rapporteren over de stand van zaken met betrekking tot de aanbevolen verbeteringen in de ISAE 3402-rapportage of een daarmee vergelijkbare verklaring;
- de maandelijks- en kwartaalrapportages van de uitvoerder, waarin naast de gebruikelijke informatie ook wordt gerapporteerd over klachten, incidenten en uitzonderingen;
- het actuariële rapport van de certificerend actuaaris;
- de rapportages van de accountant;
- het periodiek overleg en de evaluatie met de uitvoerder over de uitvoering van de dienstverlening.

Risicoparagraaf

Inrichting integraal risicomanagement

Risicomanagement is binnen Pensioenfonds van de KAS BANK een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering, en vormt de basis voor de besluitvorming en uitvoering op zowel strategisch als operationeel niveau. Het effectief beheersen van risico's draagt bij aan de realisatie van de doelstellingen van het fonds.

Het fonds hanteert voor de sturing op doelstellingen en daaraan gerelateerde risico's een integrale risicomanagement aanpak. Deze aanpak draagt bij aan een beheerste en integere bedrijfsvoering binnen het fonds. De inrichting van het integraal risicomanagement is in het IRM-beleid vastgelegd.

Het integraal risicomanagement van het fonds is gebaseerd op een aantal uitgangspunten:

- Uitgangspunt 1: Het Bestuur hanteert een integrale risicobenadering.
- Uitgangspunt 2: Het Bestuur bevordert en borgt de risicocultuur binnen het pensioenfonds.
- Uitgangspunt 3: Het Bestuur geeft extra aandacht aan de risicomanagementprocessen van de partijen waaraan activiteiten zijn uitbesteed.
- Uitgangspunt 4: Een governance dat gebaseerd is op onafhankelijkheid is ondersteunend aan het Bestuur om de eindverantwoordelijkheid te kunnen nemen over risicomanagement.

Risicogovernance

Het risicomanagement is ingericht volgens het 'Three Lines of Defence' (3L) model. Het fonds vult de defensielijnen als volgt in:

De eerste defensielijn wordt gevormd door het Bestuur en de bestuurscommissies. Het Bestuur is beleidsbepalend en draagt de eindverantwoordelijkheid voor het risicomanagement. De bestuurscommissies hebben een uitvoerende en monitorende verantwoordelijkheid voor het risicobeheer.

De tweede defensielijn wordt gevormd door de sleutelfuncties Risicobeheer, de Compliance Officer en de Actuariële Functie. De sleutelfunctie Risicobeheer heeft een toetsende, onderzoekende, en adviserende rol richting de bestuurscommissies en het Bestuur. De sleutelfunctiehouder rapporteert materiële bevindingen en aanbevelingen m.b.t. het risicomanagement aan het Bestuur. De Compliance Officer is verantwoordelijk voor het stimuleren van en toezien op naleving van geldende maatschappelijke normen en wettelijke en interne regels. Het fonds heeft de sleutelfunctie Actuariële Functie uitbesteed aan de certificerende actuaire. De sleutelfunctiehouder Actuariële Functie toetst het proces dat moet leiden tot een juiste en volledige pensioenvoorziening gedurende het jaar.

De derde defensielijn wordt gevormd door de sleutelfunctie Interne Audit. Het houderschap van de sleutelfunctie Interne Audit is belegd bij een bestuurslid. De vervuller is een externe deskundige. De derde defensielijn toetst of het risicomanagement in de eerste en de tweede lijn volgens het vastgestelde beleid van het fonds wordt uitgeoefend.

Risicomanagementstrategie en beleid

De missie, visie en de strategische doelstellingen van het Pensioenfonds van de KAS BANK enerzijds en de risicobereidheid van het Bestuur anderzijds zijn kader stellend voor het managen van risico's.

Het Bestuur heeft op basis van de missie en visie van het fonds strategische doelstellingen vastgesteld op het terrein van financieel beleid en optimale dienstverlening. Daarnaast heeft het Bestuur de risicobereidheid vastgesteld. De risicobereidheid is de mate van risico die het Bestuur bereid is te nemen in het nastreven van zijn doelstellingen. De afweging tussen het beperken en bewust lopen van risico's is derhalve gebaseerd op de doelstellingen enerzijds, en de risicobereidheid van het Bestuur anderzijds.

Op het gebied van de optimale dienstverlening is de risicobereidheid overwegend risicomijdend. De risicobereidheid is nader vertaald naar beleidskaders in verschillende domeinen.

De risicohouding per domein betreft:

- Operationeel: ziet toe op uitvoering, uitbesteding & IT. De risicohouding hierbij is laag.
- Besturing: ziet toe op governance, cultuur, compliance & integriteit. De risicohouding hierbij is laag.
- Reputatie: ziet toe op draagvlak, communicatie, ESG & stakeholdermanagement. De risicohouding hierbij is laag.
- Financieel: ziet toe op de financiële doelstellingen & balansbeheer. De risicohouding hierbij is gebalanceerd.

De domeinen Operationeel, Besturing en Reputatie zijn richting gevend aan de besluitvoering en uitvoering. Deze lage risicobereidheid vertaalt zich in het nastreven van een foutloze en betrouwbare uitvoering en verantwoording daarover in verhouding tot de kosten die hiervoor gemaakt kunnen worden. Het fonds stelt hoge eisen aan de uitbestedingspartijen en ziet daarop toe. Het Bestuur is zich er echter ook van bewust dat als er gestreefd wordt naar een zeer lage risicohouding (totaal geen fouten), de kosten hiervan buitenproportioneel zijn voor de omvang van het fonds.

Bij het behalen van de financiële doelstellingen zoekt het Bestuur steeds naar optimale balans tussen (verwachte) rendementen, risico's, kosten en duurzaamheid. Deze risicobereidheid vertaalt zich naar een gebalanceerd strategisch beleggingsbeleid. Bij de totstandkoming van dit beleid kent het pensioenfonds zowel een korte- als langetermijnrisicohouding.

Kortetermijnrisicohouding

De kortetermijnrisicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien op enig moment de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkingsgraad tussen de 111% en 119%. Gedurende 2021 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen.

Langetermijnrisicohouding

De langetermijnrisicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. De belangrijkste uitkomst waarnaar in de haalbaarheidstoets gekeken wordt, is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het Bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Het pensioenresultaat en ondergrenzen zijn door het Bestuur vastgesteld en vastgelegd in de ABTN vanuit de volgende drie situaties:

- de situatie dat het fonds precies beschikt over het vereist eigen vermogen;
- de situatie dat het fonds precies beschikt over de feitelijke dekkingsgraad;
- de situatie van een slechtweerscenario van de feitelijke dekkingsgraad.

Risicomanagement processen

De integrale risicomanagement processen zijn onderdeel van de strategische en operationele bedrijfsvoering van het fonds en passend bij de inrichting van de organisatie en de governance.

Deze risicomanagement processen worden continu doorlopen, zodat op het gebied van risicomanagement een zelflerende en zelfsturende organisatie bestaat, die zich bewust is van de impact van de verschillende risico's en de onderlinge samenhang, alsook van de opties voor beheersing en de verschillende consequenties hiervan.

Het fonds maakt onderscheid tussen strategische en operationele risico's. Strategische risico's betreffen de risico's die het realiseren van de strategische doelstellingen van het fonds in de weg kunnen staan. Operationele risico's kunnen het nakomen van de operationele doelstellingen van het fonds in de weg staan. Binnen de operationele risico's wordt onderscheid gemaakt tussen de financiële risico's en de niet-financiële risico's.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Financiële risico's	Definitie
Liquiditeitsrisico (S7)	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.
Concentratierisico (S8)	Het risico dat kan ontstaan bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.
Operationeel risico (S9)	Het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen en onverwachte externe gebeurtenissen.
Beleggingsrisico (S10)	De risico's die het fonds loopt binnen haar vastgoed- en aandelenportefeuille.

Niet-financiële risico's	Definitie
Besturing	ziet toe op risico's m.b.t. governance, cultuur, compliance, & integriteit.
Operationeel	ziet toe op risico's m.b.t. uitvoering, uitbesteding & IT.
Reputatie	ziet toe op risico's m.b.t. draagvlak, communicatie, ESG & stakeholdermanagement.

Voornaamste risico's en onzekerheden van het fonds

In de komende jaren zal er binnen het Bestuur onverminderd aandacht zijn voor (opkomende) trends en ontwikkelingen die zich afspelen in en om het pensioenlandschap. Deze (opkomende) trends en ontwikkelingen bieden weliswaar kansen, maar zullen zeker ook de nodige onzekerheden met zich meebrengen.

Het fonds heeft een eigenrisicobeoordeling (ERB) uitgevoerd die onder meer inzichtelijk maakt welke trends en ontwikkelingen de strategische doelstellingen van het fonds kunnen bedreigen. Naast de verplichte financiële risico's en klimaatrisico's, gaat de ERB in op de toekomstbestendigheid van het fonds. De conclusies van de ERB zijn beschreven in het Hoofdstuk 'Governance'.

Daarnaast ziet het Bestuur de nodige risico's met betrekking tot de implementatie van het nieuwe pensioenstelsel. De afhankelijkheid van sociale partners hierin is groot. De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel wordt in relatie met de toekomst van het fonds bekeken.

Het Bestuur voert jaarlijks een risico analyse uit op de operationele risico's. Dit betreffen zowel de financiële risico's als de niet-financiële risico's. In 2021 is deze risico analyse in lijn gebracht met het IRM-beleid. Bij deze risico analyse is extra aandacht besteed aan de analyse van de ESG-risico's en de IT-risico's. Met betrekking tot de ESG-risico's concludeert het bestuur dat de beheersmaatregelen voldoende werken om het netto risico binnen de risicohouding te laten vallen. Binnen het IT-risico heeft het Bestuur een aandachtspunt. Dit betreft de afhankelijkheid van de IT-infrastructuur van CBNB.

Vooruitblik 2022

Wij volgen de ontwikkelingen die zich afspelen in de maatschappij, in en om het pensioenlandschap, binnen de branche en binnen het fonds op de voet en bespreken deze op regelmatige basis tijdens bestuursvergaderingen en strategiebijeenkomsten. Deze ontwikkelingen kunnen kansen bieden, maar ook de nodige onzekerheden met zich meebrengen. Wij zien voor 2022 een aantal trends en onzekerheden voor het fonds.

Wet Toekomst Pensioenen

De aanstaande veranderingen in het pensioenstelsel brengen veel onzekerheden met zich mee. De overgang naar het nieuwe pensioenstelsel is een zeer ingrijpend en complex proces, waarbij een groot beroep zal moeten worden gedaan op het verandervermogen van pensioenfondsen en hun uitvoerders. De consequenties van de keuzes naar aanleiding van het nieuwe stelsel hebben potentieel grote impact op de deelnemers en organisatie van het fonds. Er is vanuit de wetgeving nog veel niet duidelijk en er bestaan veel afhankelijkheden, waarbij verschillende belanghebbenden zijn betrokken.

Omdat het pensioenfonds de uitvoerder van de pensioenregeling is, is het pensioenfonds voor de invulling van de pensioenregeling afhankelijk van de afspraken die de werkgever en de ondernemingsraad hierover maken.

Toekomst eigen pensioenfonds

Sinds 1 november 2020 brengt CBNB zijn nieuwe werknemers onder in een idc-regeling uitgevoerd door a.s.r. Hierdoor komen er geen nieuwe deelnemers bij het pensioenfonds. Daarnaast wordt verwacht dat het aantal actieve deelnemers bij het pensioenfonds als gevolg van natuurlijk verloop bij CBNB verder zal afnemen. In het licht van de Wet Toekomst Pensioenen en de ontwikkelingen bij CBNB, is het voor het pensioenfonds van de KAS BANK wenselijk om zich te bezinnen op zijn eigen toekomst. In diverse strategiedagen heeft het Bestuur alternatieven beschouwd, haar koers bepaald en een routekaart met mijlpalen ontwikkeld. Daarnaast heeft het Bestuur in de Eigenrisicobeoordeling de gevolgen van de diverse scenario's voor het fonds in kaart gebracht.

Op het moment van schrijven zijn nog geen keuzes gemaakt betreffende de toekomst van het pensioenfonds en staan alle opties nog open.

Naast de onderwerpen gerelateerd aan de toekomst van het pensioenfonds, heeft het bestuur voor 2022 enkele andere speerpunten benoemd.

Datakwaliteit

Een van de voorbereidingen om voor welke toekomstige keuze ook gereed te zijn is een assurance op de datakwaliteit van het fonds. Ter voorbereiding op deze assurance heeft het bestuur een project datakwaliteit ingericht. Hierbij wordt in kaart gebracht welke datastromen het fonds kent, bij wie de deze data zijn belegd en wat de kwaliteit van deze data is.

Cybercrime

Een tweede speerpunt voor 2022 is het verder uitwerken van het onderwerp cybercrime. Het bestuur heeft periodiek awareness sessies op dit onderwerp en heeft voor haar bestuurlijke omgeving de indruk dat zij dit risico voldoende beheerst. In 2022 wil het pensioenfonds verder in kaart brengen hoe de uitbestedingspartners omgaan met het cyberrisico en de beheersing daarvan.

Oorlog in Oekraïne

Sinds eind februari 2022 is er een oorlog gaande in Oekraïne. Er is sprake van een grote humanitaire ramp en de gedachten van het bestuur gaan uit naar alle slachtoffers van deze inval. De oorlog heeft daarnaast ook gevolgen voor de economie en de financiële markten. De oorlog en de daardoor opgelegde sancties aan Rusland hebben directe gevolgen voor de voedsel- en energiemarkten en zullen mogelijk voor een toenemende inflatie zorgen. Het fonds houdt de situatie en de eventuele gevolgen goed in de gaten. Op dit moment zijn er nog geen directe gevolgen voor deelnemers of het fonds. Het fonds belegt niet in Rusland of Oekraïne. Ook heeft het fonds geen pensioengerechtigden die wonen in deze landen. Het bestuur volgt nauwlettend de ontwikkelingen op de financiële markten en anticipeert op eventuele veranderingen.

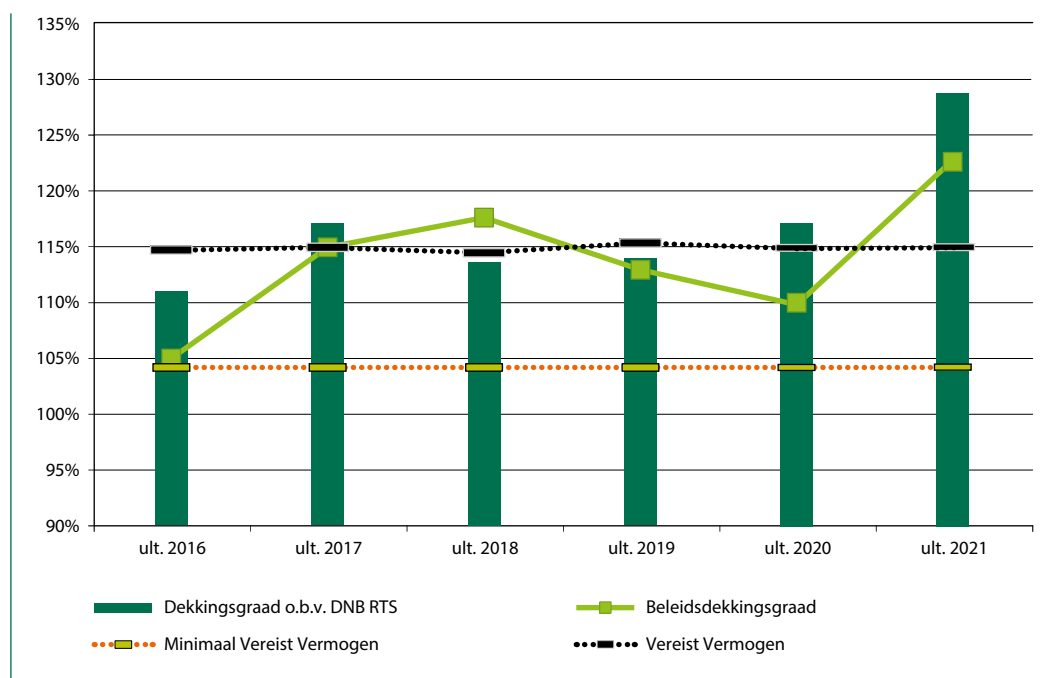
Alles overziend verwacht het Bestuur dat 2022 wederom een impactvol jaar zal worden.

Actuariële paragraaf

Financiële positie

De dekkingsgraad wordt gedefinieerd als de waarde van de beleggingen gedeeld door de totale technische voorzieningen (hierna: TV). Per 31 december 2021 bedroeg de dekkingsgraad op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (hierna: dekkingsgraad) 128,1%. De beleidsdekkingsgraad (twaalfmaands gemiddelde dekkingsgraad) bedroeg per 31 december 2021 122,6%.

Onderstaande grafiek geeft een overzicht van het verloop over de afgelopen jaren van de dekkingsgraden en het (Minimaal) Vereist Vermogen.



De dekkingsgraad van het pensioenfonds steeg van 117,0% per 31 december 2020 naar 128,1% per 31 december 2021. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2021 122,6%. Getoetst aan de beleidsdekkingsgraad, was het op basis van het FTK gedefinieerde Minimaal Vereist Vermogen (104,1%) voor nominale pensioenaanspraken hiermee per 31 december 2021 aanwezig. Het Vereist Vermogen (115,0%) (ook wel 'vereiste dekkingsgraad') was per 31 december 2021 hiermee tevens aanwezig.

Voor het oordeel over de vermogenspositie en de toereikendheid van de technische voorzieningen wordt verwezen naar het oordeel van de certificerend actuaire in de actuariële verklaring.

Resultaat

Het resultaat van het pensioenfonds toonde in 2021 een positief saldo van € 33.927.000, volgend op een positief resultaat over 2020 van € 16.927.000. Het resultaat op beleggingen, inclusief wijziging rentetermijnstructuur (hierna: RTS), is doorgaans de meest significante (en volatiele) post in de bepaling van het jaarresultaat. In 2021 bedraagt dit beleggingsresultaat € 32.809.000. De winst op

aandelen veroorzaakte een positief resultaat op beleggingen. Als gevolg van de gestegen rente voor waardering van de technische voorzieningen daalde de waarde van de technische voorzieningen, wat het beleggingsresultaat positief beïnvloedde.

Per 1 juli 2021 is zowel op de aanspraken van de actieven als inactieven geen toeslag verleend.

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten (x € 1.000) opgenomen:

	2021	2020
Actuariële analyse van het saldo		
Premies en koopsommen	1.943	1.967
Beleggingsresultaat (inclusief wijziging RTS)	32.809	8.462
Toeslagverlening	0	-2.191
Sterfte	-770	-718
Arbeidsongeschiktheid	-203	240
Kosten	0	0
Mutaties / diversen	148	15
Wijziging actuariële grondslagen	0	9.152
Totaal saldo van baten en lasten	33.927	16.927

Resultaten financiële opzet

De feitelijk door de werkgever af te dragen premie (feitelijke premie) over 2021 was hoger dan de kostendekkende premie (inclusief solvabiliteitsopslag). De feitelijke premie is gebaseerd op het beleidskader van het fonds.

Technische voorzieningen

De totale technische voorzieningen (TV) zijn per 31 december als volgt vastgesteld (x € 1.000):

	2021	2020
Technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds (exclusief excassokosten)	337.428	365.160
Voorziening excassokosten	10.166	10.995
Totale technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds	347.594	376.155
Technische voorzieningen voor risico van de herverzekeraar	1.447	1.324
Totale technische voorzieningen (TV)	349.041	377.479

De TV per 31 december 2021 zijn gewaardeerd op basis van de RTS die door DNB per deze datum is gepubliceerd.

De TV zijn vastgesteld als contante waarde van de opgebouwde aanspraken. Voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is de vaststelling gebaseerd op de in uitzicht gestelde pensioenaanspraken.

In de TV is tevens begrepen de TV voor toekomstige uitkeringen voor niet opgevraagde pensioenen, zijnde € 447.000. Het bedrag aan niet gedane uitkeringen in verband met niet opgevraagde pensioenen tot ultimo 2021 bedraagt € 203.000 waarvan € 182.000 betrekking heeft op één gepensioneerde die sinds 2009 onvindbaar is. Voor de niet gedane uitkeringen wordt een voorziening getroffen als er sprake is van een significante impact. Dit wordt jaarlijks gemonitord. Het Bestuur heeft beoordeeld dat er per 31 december 2021 geen sprake is van een significante impact.

Vastgesteld te Amsterdam, 17 juni 2022

Bestuur Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Pieter van der Wal, voorzitter

Jan Voskuilen, vice-voorzitter

Pol de Jaeger, secretaris

Larissa Gabriëlse

Otto Hulst

Geert Jan Kremer

Visitatiecommissie

Rapport visitatie Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK 2021

Ingevolge de statuten van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK (hierna: het fonds) is het intern toezicht bij het fonds ingericht door middel van een visitatiecommissie. De visitatiecommissie brengt een rapport van bevindingen uit aan het bestuur en verantwoordt zich over de uitvoering van haar taken aan het verantwoordingsorgaan. Dit rapport is als volgt opgebouwd:

1. Algemene conclusie
2. Verantwoording
3. Bevindingen en aanbevelingen

Algemene conclusie

De visitatiecommissie constateert dat het fonds er goed voor staat en goed wordt bestuurd. De visitatiecommissie heeft geen grote zorgen. Wel heeft de visitatiecommissie één duidelijke aanbeveling inzake de toekomst van het pensioenfonds. De visitatiecommissie adviseert om meer aandacht te besteden aan het explicieter in kaart brengen en uitwerken van de mogelijke scenario's/mogelijkheden, inclusief criteria, weging van criteria, mogelijke belemmeringen en risico's. Tevens adviseert de commissie om de te nemen besluiten en de te maken keuzes uitgebreid en toetsbaar te onderbouwen. Het nemen van regie op dit dossier en het betrekken van het verantwoordingsorgaan hierbij, zal zich naar de mening van de visitatiecommissie uitbetalen in reductie van risico's, meer wendbaarheid en meer draagvlak voor te nemen besluiten inzake de toekomst. Tot slot is het hierdoor mogelijk om duidelijk en onderbouwd verantwoording af te leggen over al dan niet gemaakte keuzes.

Verantwoording

Het fonds hanteert het paritair bestuursmodel. Het intern toezicht bij het fonds is ingericht door middel van het aanstellen van een visitatiecommissie. De visitatiecommissie bestaat uit Lucie Duynstee (voorzitter), Mechteld Hendriks en Anne Wensink.

De wettelijke taakopdracht voor de visitatiecommissie is toezicht houden op het bestuursbeleid en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Daarnaast ziet de visitatiecommissie ten minste toe op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De visitatiecommissie betreft de Code Pensioenfonds bij zijn taak, alsmede de Code van de Vereniging Intern Toezicht Pensioensector.

De visitatiecommissie heeft met het bestuur en de sleutelfunctiehouders gesproken. De visitatiecommissie spreekt ten minste tweemaal per jaar met het verantwoordingsorgaan, waarbij in ieder geval verantwoording door de visitatiecommissie wordt afgelegd over de uitvoering van de taken. Naast deze gesprekken, baseert het intern toezicht zich op relevante documentatie. De visitatiecommissie kan middels een digitale vergadertool (iBabs) alle vergaderstukken en fondsdocumenten inzien.

In 2021 heeft de visitatiecommissie haar werkwijze geëvalueerd. Uit deze evaluatie is naar voren gekomen dat de rapportering van de commissie en de daarbij behorende aanbevelingen effectiever kunnen. De conclusie van onze evaluatie is besproken met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Naar aanleiding hiervan heeft de visitatiecommissie de rapportage herzien. Aan de hand van de opvolging van de aanbevelingen uit dit rapport zal de commissie volgend jaar opnieuw de effectiviteit van de aanbevelingen toetsen.

Bevindingen en aanbevelingen

Hieronder worden de bevindingen toegelicht aan de hand van een normenkader waarin de verschillende onderwerpen en beleidsterreinen aan bod komen.

a) Algemeen

Norm: Het bestuur van het fonds geeft zo goed mogelijk uitvoering aan de pensioenregeling. Daartoe zijn de doelstellingen van het fonds en de gehanteerde uitgangspunten (in overleg met andere organen) vastgesteld. Tevens heeft het bestuur een visie op een toekomstbestendige uitvoering. Het beleid van het bestuur en de overwegingen die daaraan ten grondslag liggen zijn voldoende kenbaar.

De visitatiecommissie constateert dat er strategische kaders zijn gesteld, strategische doelstellingen zijn geformuleerd en het bestuur van het fonds op goede en beheerste wijze uitvoering geeft aan de pensioenregeling.

Het bestuur heeft in 2021 twee strategiedagen gehouden waarbij uitgebreid is gesproken over de toekomst van het fonds. Dit is nodig omdat er geen nieuwe deelnemers meer toetreden en het niet duidelijk is of en wanneer het fonds daadwerkelijk een gesloten fonds wordt. Duidelijk is in ieder geval dat het aantal deelnemers terugloopt en er een nieuw pensioenstelsel komt en het fonds zich moet voorbereiden op de toekomst (hoe toekomstbestendig is het fonds en op welke manier bereidt het fonds zich voor op het nieuwe pensioenstelsel?). Tijdens de strategiedagen laat het bestuur zich ondersteunen door een externe adviseur, hetgeen de visitatiecommissie toejuicht.

De visitatiecommissie ziet dat tijdens deze strategiedagen de diverse scenario's zijn benoemd en ook dat er een beslisboom is gemaakt. Wat de visitatiecommissie mist is op basis van welke criteria bepaalde scenario's al dan niet worden uitgesloten of juist wel mogelijk worden geacht. De visitatiecommissie adviseert nadrukkelijk om hier een start mee te maken: maak meer expliciet wat voor het bestuur belangrijk is, op basis van welke elementen dit besloten wordt, welke voorwaarden hierbij gelden, welke afhankelijkheden en risico's hierbij spelen en op basis van welke triggers er actie moet worden genomen/scenario's tot leven komen. Besluiten van het bestuur om scenario's wel of niet nader uit te werken, kunnen vervolgens adequaat en toetsbaar worden onderbouwd.

Tijdens de gesprekken met de diverse bestuursleden heeft de visitatiecommissie hierover uitgebreid gesproken. De visitatiecommissie constateert dat tijdens deze gesprekken blijkt dat genoemde punten wel degelijk in de hoofden van de bestuursleden zitten, maar de visitatiecommissie constateert ook dat hier op onderdelen net wat verschillend over wordt gedacht. Met betrekking tot de toekomstdiscussie kan veel voorbereidend werk worden gedaan (expliciteren en formuleren van criteria, triggers, etc) zodat het fonds klaar staat en wendbaar is op het moment dat dit nodig is. Voorkomen moet worden dat er op een zeker moment mogelijkheden afvallen omdat het fonds nog niet klaar staat en de discussie nog gestart moet worden.

Aanbeveling

Neem regie in het dossier toekomst: start met het formuleren van mogelijke scenario's vanuit een brede blik, leg vast welke criteria het bestuur hanteert bij afwegingen inzake deze scenario's en formuleer zogenoemde triggers. Gebruik dit als basis voor een projectplan en/of een (levend) verantwoordingsdocument inzake het gevolgde pad: welke mogelijkheden zijn onderzocht en welke besluiten zijn op welke gronden in dit kader genomen. Draag dus zorg voor uitgebreide onderbouwing van besluiten en gemaakte keuzes. Toets ook periodiek de strategische doelstellingen aan de hand van de ontwikkelingen in het dossier toekomst.

b) Governance

Norm: Het bestuursmodel is passend voor het fonds en functioneert. Hierbij is de structuur van het fonds zodanig dat goede besturing bij voortduring is geborgd. Voorts zijn de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel voldoende geschikt, wordt er rekening gehouden met diversiteit en is er sprake te van een duidelijke verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

De visitatiecommissie constateert dat er sprake is van een professioneel bestuur. Vanwege verloop bij de sponsor is er naar verhouding sprake van veel bestuursleden zonder dienstbetrekking bij de sponsor. Dit gaat niet ten koste van de kwaliteit van het bestuur (sterker nog; hiermee ontstaat meer een blik van buiten). De visitatiecommissie heeft waardering voor de inzet van alle bestuurders. De ondersteuning van het bestuur wordt ieder jaar beter.

De visitatiecommissie meent dat de commissiestructuur werkt, maar is van mening dat de verankering van het risicomanagement kan worden verbeterd. Er zijn nu twee sleutelfunctie vervullers risicobeheer, die zijn verdeeld over twee commissies. Wellicht is het effectiever om de financiële commissie nadrukkelijker de risicomanagementfunctie te laten vervullen.

De visitatiecommissie heeft ook gesproken met de sleutelfunctiehouder risicobeheer en constateert dat hier sprake is van het gewenste inhoudelijke niveau. Wel signaleert de visitatiecommissie dat geplande zaken niet altijd worden afgerond. Omdat de beschikbare tijd in lijn is met de beschikbare tijd voor deze functie bij andere pensioenfondsen, denkt de visitatiecommissie dat hier winst kan worden behaald door een herbezinning van de organisatie van het risicomanagement. De visitatiecommissie adviseert om hier aandacht aan te besteden, zodat deze sleutelfunctie meer zichtbaar kan worden en meer toegevoegde waarde krijgt voor het fonds.

Aanbeveling

Geef aandacht aan de zichtbaarheid van de sleutelfunctiehouder risicobeheer en evalueer de organisatie van het risicomanagement. Neem in deze evaluatie de overweging mee om de financiële commissie nadrukkelijker de risicomanagementfunctie te laten vervullen. Bijvoorbeeld door de vergadering te splitsen in een gedeelte financieel en een gedeelte risicomanagement. Bij dit laatste neemt dan de sleutelfunctiehouder risicomanagement als commissielid deel, en sluiten ook beide vervullers aan.

c) Beheerste en integere bedrijfsvoering

Norm: Het bestuur bewaakt de beheerste bedrijfsvoering van het fonds. Het bestuur heeft een visie op de uitvoering van de activiteiten van het pensioenfonds (inclusief een aanvaardbaar niveau van de kosten) en heeft zicht op de keten van uitbesteding. Daarbij is het bestuur in control en worden partijen waar werkzaamheden aan worden uitbesteed op regelmatige basis te geëvalueerd.

De visitatiecommissie ziet dat het bestuur jaarlijks evaluaties houdt van uitbestedingspartijen. De visitatiecommissie meent dat het bestuur een visie heeft op de uitvoering van activiteiten en zicht heeft op de keten van uitbesteding.

Met betrekking tot deze norm constateert de visitatiecommissie dat er sprake is van een beheerste en integere bedrijfsvoering voor wat betreft de 'reguliere' gang van zaken. Met betrekking tot het dossier 'toekomst' meent de visitatiecommissie dat het bestuur hier een start moet maken met het in kaart brengen van scenario's (zie norm 'Algemeen').

Aanbeveling

Geen nadere aanbeveling.

d) Financiële opzet

Norm: Het fonds heeft een deugdelijke financiële opzet. De financiële opzet is zodanig dat de pensioenregeling ook op de lange termijn kan worden waargemaakt.

De financiële opzet van het fonds is deugdelijk. De pensioenuitvoeringskosten per deelnemer zijn niet laag. Door verschillende oorzaken zullen de kosten per deelnemer stijgen (denk aan het afnemend aantal deelnemers, benodigde aanvullende externe advieskosten). Naast een financiële impact schuilt hierin een reputatierisico.

Aanbeveling

Aan te bevelen is om het kostenniveau als element te betrekken in het toekomstdossier.

e) Besluitvorming en evenwichtige belangenafweging

Norm: De vergaderorde is passend en functioneert. Tevens is de besluitvorming afgewogen en transparant en is er sprake van een aantoonbare evenwichtige evenwichtige belangenafweging

De visitatiecommissie is van mening dat besluitvorming weloverwogen plaatsvindt, maar dat vastlegging van de besluiten beter kan. Dit geldt ook voor de vastlegging van evenwichtige belangenafweging: uit de gesprekken blijkt dat hier wel degelijk sprake van is, maar dit is niet altijd terug te lezen in de voorleggers of notulen. Met het oog op het nieuwe pensioenstelsel wordt dit punt nog belangrijker. Daarom adviseert de visitatiecommissie om hier komend jaar werk van te maken en dit vast onderdeel te laten worden van de bestuurlijke cyclus.

Aanbeveling

Laat overwegingen inzake evenwichtige belangenafweging expliciet terugkomen in de voorleggers en notulen.

f) Risicomanagement

Norm: De organisatorische opzet van het risicomanagement is adequaat. In de besluitvorming is zichtbaar dat het bestuur expliciet rekening houdt met de acht door het bestuur vastgestelde beleidsuitgangspunten voor het risicomanagementbeleid. Ook stelt het pensioenfonds de risicohouding na overleg met de sociale partners en in overleg met het verantwoordingsorgaan vast en is de risicohouding consistent verwerkt in de risicobeheersing.

Het bestuur heeft in 2020 de missie, visie en strategie herijkt en in 2021 is het strategische kader verder ingevuld en zijn er strategische doelstellingen geformuleerd. Dit strategisch kader is gebruikt om het risicomanagementbeleid te herzien. Door het herzien van het risicomanagementbeleid staat er een adequaat risicomanagementbeleid met strategische doelstellingen. De organisatie van het risicomanagement is nog in ontwikkeling en nog niet volledig gestructureerd en geformaliseerd. Het fonds heeft de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet en nu is het vooral van belang aandacht te besteden aan de werking.

De werking kan verder ontwikkeld worden door bijvoorbeeld de versterking van de risicomanagementfunctie in de financiële commissie (zie paragraaf 3b) en periodieke rapportages vanuit de sleutelfunctiehouder risicobeheer. In deze rapportage kan de sleutelfunctiehouder bijvoorbeeld zijn uitgevoerde taken omschrijven, risico-opinies en aanbevelingen geven. In het risicomanagementbeleid is opgenomen dat er een risicoparagraaf moet zijn in alle voorleggers voor strategische en impactvolle besluiten. Dit ziet de visitatiecommissie te weinig terug in de werking van het risicomanagement. Ook zou het opstellen en periodiek toetsen van een risicoanalyse voor de beeld- en besluitvorming van bijvoorbeeld het toekomstdossier, de werking van het risicomanagement kunnen bevorderen.

Het (verplichte) proces van de Eigenrisicobehoordeling (ERB) is zorgvuldig doorlopen. De visitatiecommissie onderschrijft de conclusie van het bestuur dat het risicomanagement rond de niet financiële risico's is verbeterd en dat de risicorapportages vanuit de sleutelfunctiehouder nog opgezet moeten worden en de organisatie van het risicomanagement periodiek geëvalueerd moet worden.

De risicohouding afgeleid van de risicobereidheid is een startpunt voor de risicobeheersing. De risicohouding is in 2020 getoetst aan de uitkomsten van het onderzoek risicobereidheid dat in 2020 is uitgevoerd. In 2021 heeft het bestuur het bestuur de risicohouding consistent verwerkt in de risicobeheersing.

Aanbeveling

Besteed aandacht aan de werking van het risicomanagement en overweeg de audit van de werking van het risicomanagement in 2022 uit te voeren in plaats van 2023.

g) Vermogensbeheer en balansmanagement

Norm: De strategie en beleid zijn onderbouwd, actueel en consistent met doelen en uitgangspunten. Het beleggingsbeleid is in overeenstemming met de ambitie van het fonds, de verplichtingen van het fonds en de vastgestelde risicohouding. In dit beleid is expliciet aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen en het beleid wordt gemonitord.

De visitatiecommissie constateert dat het fonds een actueel en onderbouwd beleggingsbeleid heeft dat wordt gemonitord. De portefeuille is overzichtelijk, de beheersing is gestructureerd. Er is rust en ruimte in de beleggingscommissie om na te denken over ad hoc vraagstukken.

Het fonds is voornemens om de opzet van de beleggingsdocumenten aan te passen en een onderscheid te maken tussen een strategisch beleggingsbeleid en een jaarlijks beleggingsplan. Het plan 2022 zal in de nieuwe opzet worden herschreven. De visitatiecommissie juicht dit toe.

De vermogensbeheerders worden volgens een vaste werkwijze geëvalueerd. Het daarbij gehanteerde normenkader/ waarderingsschaal kan worden verduidelijkt. Bij welk niveau voldoet een partij? Wanneer is het onvoldoende, of wanneer wordt geëxcelleerd? De beoordelingen van de volle- en niet-volle leden van de beleggingscommissie wegen gelijkelijk mee. Het is te overwegen om de beoordeling sec aan de volle leden te laten, gehoord hebbende de niet-volle leden.

In lijn met voorgaand punt heeft de beleggingscommissie in haar zelfevaluatie geconcludeerd dat de rolverdeling binnen de commissie nog niet helemaal duidelijk is. Dit beeld is herkenbaar. Het voornemen om tot een verdere formalisering van taken en verantwoordelijkheden te komen is nog niet tot uitvoering gebracht. De visitatiecommissie beveelt aan om dit in 2022 te realiseren. Een overweging daarbij is om in het strategisch beleggingsplan een hoofdstuk op te nemen over de organisatie van het vermogensbeheer.

Het afgelopen jaar is geprobeerd om de terugkoppeling vanuit de beleggingscommissie naar het bestuur te verbeteren. Een suggestie van het bestuur om een aparte rapportage hiervoor op te stellen is nochtans niet overgenomen. De rapportages van de vermogensbeheerders en de bewaarnemer bevatten feitelijke informatie. Een integrale onafhankelijke duiding van deze feiten ontbreekt (Wat is de betekenis van de feiten? Wordt uitgevoerd wat wordt beoogd? Wat zijn de risico's en hoe moeten die worden gewogen? Wat gaat er goed, wat minder goed?). Het is aan te bevelen om een oplegnotitie te (laten) schrijven met een samenvatting en duiding van de onderliggende rapportages. Een dergelijke oplegnotitie is dienstig aan de bespreking in de beleggingscommissie (incl. de totstandkoming van conclusies), en dient tegelijkertijd als vastlegging en informatieverschaffing aan het bestuur.

De beleggingscommissie heeft nagedacht over de mogelijkheid voor de stabilisering van de dekkingsgraad in het kader van mogelijke toekomstscenario's voor het fonds. Dit is relevante informatie die kan worden meegenomen in het toekomstdossier.

Aanbeveling

Verduidelijk de rolverdeling van de betrokkenen in de beleggingscommissie en formaliseer de taken en verantwoordelijkheden. Richt een samenvattende oplegnotitie in voor een integrale onafhankelijke duiding die ingaat op de rapportages van de vermogensbeheerders en de bewaarnemer. Maak de daaruit volgende conclusie(s) van bestuur en/of beleggingscommissie expliciet, en leg deze vast.

h) Communicatie

Norm: Het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid en monitort de naleving hiervan. Het bestuur communiceert op transparante, begrijpelijke en proactieve manier met alle belanghebbenden over het beleid, de ontwikkelingen bij het fonds en de consequenties daarvan voor de belanghebbenden. Het bestuur meet de effectiviteit van de ingezette communicatiemiddelen periodiek.

De visitatiecommissie constateert dat de communicatiecommissie een communicatiebeleid en een communicatiejaarplan heeft opgesteld.

Vanwege de coronapandemie heeft de jaarvergadering niet fysiek plaatsgevonden, maar digitaal. Hier is positief op gereageerd. De visitatiecommissie heeft hierover gesproken met het bestuur en begrepen dat overwogen wordt om dit vaker op deze wijze vorm te geven. De visitatiecommissie vindt dit een logische en verstandige gedachte.

Afgelopen jaar is veel aandacht besteed aan (het onderhoud van) de website. Omdat de kwaliteit hiervan onder het niveau is dat het bestuur wenst, is gekeken naar andere mogelijkheden. Als gevolg hiervan is besloten om het onderhoud en de inrichting onder te brengen bij AZL. De visitatiecommissie heeft vaker opmerkingen gemaakt over het feit dat op de website zaken lastig vindbaar en niet actueel zijn en is daarom blij met deze stap.

Aanbeveling

Geen nadere aanbeveling.

i) Code Pensioenfondsen

Norm: Het bestuur leeft de normen van de Code Pensioenfondsen na, rapporteert zo nodig over normen of geeft gemotiveerd aan waarom van een norm wordt afgeweken.

De visitatiecommissie constateert dat het bestuur een rapportage heeft opgesteld over de wijze waarop al dan niet voldaan wordt aan de Code Pensioenfondsen.

Aanbeveling

Geen nadere aanbeveling.

j) Opvolging aanbevelingen

Norm: Het bestuur gaat adequaat om met opvolgingen van de aanbevelingen die het bestuur heeft ontvangen van de certificerend actuaire, de accountant, de sleutelfunctiehouders en de visitatiecommissie. Ook geeft het bestuur inzicht in de follow-up van deze aanbevelingen.

De visitatiecommissie constateert dat het bestuur de aanbevelingen van de certificerend actuaire, de accountant, de sleutelfunctiehouders en de visitatiecommissie heeft besproken. Ook de opvolging van de diverse aanbevelingen is aan de orde geweest in het bestuur, hetgeen de visitatiecommissie positief acht. Wel signaleert de visitatiecommissie dat enkele aanbevelingen (nog) niet zijn opgepakt vanwege organisatorische redenen.

Aanbeveling

Maak de diverse aanbevelingen eerder onderdeel van het bestuurlijk proces en zorg dat hier op een gestructureerde wijze al dan geen opvolging aan wordt gegeven. Het benoemen van eigenaarschap zou hier wellicht aan kunnen bijdragen. De visitatiecommissie adviseert het bestuur blijvend aandacht te houden voor het tijdig oplossen van de aanbevelingen.

Reactie Bestuur op het verslag van de Visitatiecommissie

Wij verwelkomen de heer A.W. Wensink als nieuw lid van de visitatiecommissie. Het bestuur dankt de commissie voor haar werkzaamheden. We waarderen de open gesprekken die met de commissie gevoerd konden worden.

Het visitatierapport weerspiegelt de inzet van het bestuur om een professionele organisatie te vormen en hier doorlopend aan te werken. De aanbevelingen van de commissie dragen hieraan bij en worden door het bestuur overgenomen.

Verantwoordingsorgaan

Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2021

Inleiding

Het Verantwoordingsorgaan (VO) maakt met dit verslag gebruik van haar bevoegdheid om een oordeel uit te spreken over het beleid van het bestuur, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en de keuzes van het bestuur betreffende de toekomst van het fonds.

Bij het oordeel vormen heeft het VO gekeken naar het handelen van het bestuur, rekening houdend met de negen thema's uit de Code Pensioenfondsen.

1. Vertrouwen waarmaken
2. Verantwoordelijkheid nemen
3. Integer handelen
4. Kwaliteit nastreven
5. Zorgvuldig benoemen
6. Gepast belonen
7. Toezicht houden en inspraak waarborgen
8. Transparantie bevorderen
9. Toekomst

Het VO is positief over de uitvoering van het beleid door het bestuur in 2021. De onderwerpen die afgelopen jaar belangrijk zijn geweest en veel aandacht hebben gekregen zijn:

- De toekomst van de bestaande pensioenregeling
- Consequenties van de nieuwe pensioenwetgeving voor het PF KAS BANK

Deze onderwerpen worden verder toegelicht onder het thema toekomst. Het VO komt op reguliere basis bij elkaar voor overleg, als VO, maar ook samen met het bestuur van het Pensioenfonds. Daarnaast heeft het VO jaarlijks een gesprek met de Visitatiecommissie. De vergaderingen hebben vanwege Covid deels digitaal plaats gevonden.

Vertrouwen waarmaken

In de gezamenlijke vergaderingen heeft het bestuur verslag gedaan over de uitvoering van het beleid en de gemaakte keuzes onderbouwd. Belangrijke onderwerpen zoals de update van de actuariële en bedrijfstechnische Nota, de jaarlijkse kostenbegroting, de vaststelling van de premie en de franchise zijn toegelicht en besproken met het VO.

Op basis van alle overleggen, verslagen en informatie heeft het VO een goed beeld gekregen van de wijze waarop het bestuur haar taak heeft uitgevoerd en spreekt zij haar vertrouwen in het bestuur uit.

Verantwoordelijkheid nemen

Het bestuur heeft de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling aanvaard. De aanvaarding heeft mede plaatsgevonden op basis van de haalbaarheidstoets. Het VO heeft ingestemd met de uitkomsten van de haalbaarheidstoets die is gebaseerd op de lange termijn risicohouding (bereidheid). De lange termijn risicohouding is in 2021 opnieuw vastgesteld.

Op basis van overlegde documentatie vastgesteld dat een kostendekkende premie, conform afspraken, vastgelegd in de ABTN, in rekening is gebracht en door de sponsor betaald.

Per juli 2021 heeft er geen indexering van de pensioenen plaatsgevonden. Indexatie kan plaatsvinden als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110%. Op 31 december 2020, het ijkpunt, was deze precies 110% waardoor indexering niet mogelijk was.

Op basis van de verstrekte documentatie is het VO van oordeel dat het bestuur voldoende aandacht heeft voor de evenwichtige belangen bij de uitvoering van de regeling.

Integer handelen

Het Bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.

Het VO heeft geconstateerd dat met de verschillende beleidsdocumenten, zoals de gedragscode, klokkenluidersregeling en incidentenregeling het bestuur een cultuur van integriteit en compliance bevordert.

Naast de juiste inrichting van diverse functies binnen de organen van het fonds om belangenverstrengelingen te voorkomen, zoals bijvoorbeeld de inrichting van de sleutelhouderfunctie, is ook het onderwerp belangenverstrengeling regelmatig onderwerp van gesprek in het bestuur en tussen het bestuur en het VO.

Het VO is van mening dat het bestuur actief aandacht besteedt aan het voorkomen van belangenverstrengeling en dat er sprake is van een goede cultuur op het gebied van integriteit en compliance.

Kwaliteit nastreven

Het bestuur bestaat uit gekwalificeerde leden die allen een eigen expertise inbrengen op de verschillende aandachtsgebieden die nodig zijn voor het op deskundige wijze besturen van een Pensioenfonds. Daarnaast wordt het kennisniveau verbreed door de inbreng van de externe leden van het bestuur, die allen werkzaam zijn in verschillende onderdelen van de pensioensector.

Zowel het bestuur als het VO evalueren jaarlijks hun eigen en gezamenlijk functioneren. In verband met de beperkingen van het digitaal vergaderen heeft in 2021 de gezamenlijke evaluatie niet plaatsgevonden. Deze is gepland voor juni 2022.

In 2021 heeft het VO diverse seminars en een opleiding gevolgd om de ontwikkeling van het pensioenstelsel te volgen en om zo haar taak als toezichthouder goed uit te kunnen blijven oefenen.

Het VO oordeelt positief over het (kennis)niveau van het bestuur en diverse commissies.

Zorgvuldig benoemen

In 2021 zijn een aantal bestuursleden en een lid van het VO uit dienst getreden bij CACEIS. Het VO is content met het behouden van deze bestuurders en het VO lid voor het pensioenfonds. Hiermee wordt continuïteit gewaarborgd en blijft het kennisniveau op orde in deze uitdagende tijd.

Het VO is van mening dat het fonds zorgvuldig heeft gehandeld bij de benoemingen en het behouden van personen in 2021. Hiermee heeft het zorg gedragen voor de bemensing van de organen door gekwalificeerde personen en is er sprake van geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.

In 2021 is, na positief advies van het VO, Anne Wensink benoemd als VC lid.

Gepast belonen

Het beloningsbeleid wordt periodiek geëvalueerd en geactualiseerd. In 2021 is het bestaande Beloningsbeleid geactualiseerd.

Bestuurders of deelnemers van de verschillende commissies of het VO met een actief dienstverband binnen CACEIS ontvangen geen aparte beloning voor de werkzaamheden die zij voor het pensioenfonds uitvoeren. Bestuurders of deelnemers van de verschillende commissies of het VO die niet in actieve dienst zijn, krijgen een beloning conform het vastgelegde en goedgekeurde beloningsbeleid. Deze uitkering is in 2021 ongewijzigd t.o.v. voorgaande jaren. Vanaf 2022 zullen de beloningen geïndexeerd worden. Het bestuur hanteert geen prestatie gerelateerde beloningen.

Toezicht houden en inspraak waarborgen

Conform de Code Pensioenfonds heeft het bestuur verantwoording afgelegd over de beleidskeuzes en de mate van realisatie hiervan.

Het VO waardeert de open communicatie van het bestuur. Het bestuur stelt fondsdocumenten consistent beschikbaar en de bestuursleden geven mondelinge toelichting bij de beleidsdocumenten.

In het overleg tussen bestuur, de VC en het VO is wederom besproken dat de kwaliteit en tijdigheid van de aanlevering van de vergaderstukken en notulen niet conform verwachting is. Ook de monitoring van de actielijst met deadlines en actiehouders behoeft aandacht, dit zou het besturen van het Pensioenfonds en de samenwerking met het VO verder verbeteren.

Jaarlijks wordt overleg gevoerd met de Visitatiecommissie en dit overleg heeft bijgedragen aan het beeld dat het VO heeft ten aanzien van het functioneren van het bestuur.

Op basis van het bovenstaande concludeert het VO dat het bestuur toezicht en inspraak waarborgt, maar dat de kwaliteit en tijdigheid van de vergaderstukken blijvende aandacht behoeft.

Transparantie bevorderen

Het bestuur streeft openheid na, legt verantwoording af over het gevoerde beleid en communiceert over de missie, visie en strategie.

Het VO heeft geconstateerd dat het bestuur de verschillende middelen zoals het bestuursverslag, de ABTN, website van het pensioenfonds, de PF-updates en social media gebruikt om aan haar informatieverplichting te voldoen en gebruikt deze middelen efficiënt om verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid.

Wij adviseren de website regelmatig bij te werken en van relevante informatie te voorzien om zo de website interessant te houden voor haar stakeholders. We zijn positief over het gebruik van social media zoals LinkedIn, door het bestuur, om actief met haar stakeholders te communiceren over alle ontwikkelingen.

Toekomst

De toekomst van het Pensioenfonds en alle ontwikkelingen op dit gebied is een continue onderwerp van gesprek tussen het bestuur en het VO. Dit onderwerp is door het bestuur tijdens de strategiedagen verder uitgediept.

Door de ontwikkelingen bij de werkgever is er geen instroom meer van nieuwe deelnemers voor het Pensioenfonds en is het aantal actieve deelnemers sterk gedaald.

Het VO had in 2021 een verdere uitwerking van de verschillende scenario's voor de toekomst van het pensioenfonds verwacht. Het bestuur heeft hier tijdens haar strategiedagen aandacht aan besteed en over gecommuniceerd met het VO. Het bestuur heeft besloten de verdere uitwerking hiervan na 2021 te doen.

Het VO adviseert aan het bestuur om in 2022 actief de mogelijke alternatieven voor de toekomst van het pensioenfonds uit te werken met vooraf vastlegging van de te gebruiken criteria en mijlpalen. Dit bevordert monitoren van de voortgang en vastlegging van gemaakte keuzes.

Terugblik en verwachting

Het VO kijkt positief terug op het functioneren van het bestuur en willen het bestuur bedanken voor de goede samenwerking in 2021.

Gezien alle ontwikkelingen in de pensioensector en het dalende aantal actieve deelnemers verwachten wij dat de toekomst van het pensioenfonds en de regeling een blijvende prominente plek op de agenda 2022 van het bestuur zal houden.

Wij hopen de constructieve samenwerking in 2022 voort te zetten bij alle ontwikkelingen die komende periode op de planning staan.

Verantwoordingsorgaan van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Jeannet Bijker
Erik Bobeldijk
Barbara Kampman
Nico van Leeuwen
Soroosh Nassiri Nezaad
Arjan Tol

Reactie Bestuur op het verslag van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt het VO voor de goede en professionele samenwerking waarop wij niet alleen het afgelopen jaar, maar ook voorgaande jaren kunnen terugkijken. Het bestuur onderschrijft het verslag van het VO. De goede samenwerking zal in de komende periode van groot belang zijn bij de gesprekken en advisering over de besluitvorming en besluiten met betrekking tot de toekomst van het pensioenfonds en het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur ziet dit met vertrouwen tegemoet.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo van baten en lasten; in duizenden euro)

Activa	2021	2020
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Vastgoedbeleggingen	3.207	2.828
Aandelen	148.361	139.676
Vastrentende waarden	295.972	296.290
Derivaten	26.624	43.077
	474.164	481.871
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	1.447	1.324
Vorderingen en overlopende activa [3]	1.945	204
Liquide middelen [4]	145	162
Totaal activa	477.701	483.561

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2021	2020
Stichtingskapitaal en reserves [5]	98.095	64.168
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	347.594	376.155
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	1.447	1.324
	349.041	377.479
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Derivaten	1.643	57
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	28.922	41.857
Totaal passiva	477.701	483.561

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2021	2020
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	6.500	4.787
Indirecte beleggingsopbrengsten	-1.579	53.698
Directe kosten van vermogensbeheer	-1.016	-901
	3.905	57.584
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [10]	7.891	7.454
Saldo van overdrachten van rechten [11]	-538	-51
Pensioenuitkeringen [12]	-5.665	-5.552
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [13]		
Pensioenopbouw	-5.658	-5.107
Toeslagverlening	0	-2.192
Rentetoevoeging	2.026	1.090
Onttrekkingen pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	5.831	5.735
Wijziging marktrente	26.878	-50.212
Resultaat op kanssystemen	-832	-718
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	552	55
Wijzigingen actuariële grondslagen	0	9.152
Overige wijzigingen	-236	117
	28.561	-42.080
Herverzekering [14]	-44	-113
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [15]	-183	-314
Overige baten en lasten [16]	0	-1
Saldo van baten en lasten	33.927	16.927

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Bestemming van het saldo

Algemene reserve

	2021	2020
	33.927	16.927

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2021	2020
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	9.544	7.160
Uitkeringen uit herverzekering	251	121
Overgenomen pensioenverplichtingen	50	25
Overige	1	-1
	9.846	7.305
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-5.664	-5.555
Overgedragen pensioenverplichtingen	-587	-76
Premies herverzekering	-257	-183
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-339	-293
	-6.847	-6.107
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	6.605	4.646
Verkopen en aflossingen beleggingen	208.689	104.219
Cash collateral	0	15.300
	215.294	124.165
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-201.088	-139.156
Directe kosten van vermogensbeheer	-888	-934
Betaald collateral	-16.200	0
	-218.176	-140.090
Mutatie liquide middelen	117	-14.727
Saldo liquide middelen 1 januari	-39	14.688
Saldo liquide middelen 31 december	78	-39
Saldo liquide middelen 31 december	145	162
Schulden aan kredietinstellingen	-67 ¹⁾	-201 ¹⁾
	78	-39

1) Opgenomen onder de kortlopende schulden.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

Het doel van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK, statutair gevestigd te Amsterdam (hierna: het pensioenfonds) is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van CBNB.

Overeenstemmingverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW, met uitzondering van artikel 390 en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610).

Algemene grondslagen

Continuïteit

Het Bestuur schat in dat het pensioenfonds de middelen heeft om het pensioenfonds in de nabije toekomst voort te zetten. Het Bestuur is niet op de hoogte van materiële onzekerheden die aanleiding zouden kunnen geven tot twijfel over de continuïteit van het pensioenfonds. De jaarrekening is daarom gebaseerd op de aanname dat het pensioenfonds haar activiteiten zal voortzetten.

Gehanteerde grondslagen bij de opstelling van de jaarcijfers

De grondslagen voor financiële verslaggeving zijn op alle in deze jaarrekening vermelde perioden voor het pensioenfonds consistent toegepast met uitzondering van de schattingswijziging zoals toegelicht op de volgende pagina. De jaarcijfers worden gepresenteerd in duizenden euro's, tenzij anders weergegeven. In tabellen opgenomen berekeningen zijn gebaseerd op niet-afgeronde bedragen; er kunnen zich daarom afrondingsverschillen voordoen. De euro fungeert als de functionele valuta van het pensioenfonds.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.

Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is opgesteld op basis van historische kostprijs met uitzondering van de onderstaande activa en passiva:

- Toelichting 1, Beleggingen voor risico pensioenfonds;
- Toelichting 6 en 7, Technische voorzieningen.

Baten worden in de Staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten en lasten worden in de Staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In het bijzonder wordt informatie over belangrijke punten van schattingonzekerheden en kritische oordelen bij de toepassing van de grondslagen die het meest van invloed zijn op de in de jaarrekening opgenomen bedragen gegeven in de volgende onderdelen van de toelichting:

- Toelichting 1, waardering van derivaten;
- Toelichting 6 en 7, waardering van de technische voorzieningen.

Schattingswijzigingen 2021

In 2021 waren geen schattingswijzigingen van toepassing.

Schattingswijzigingen 2020

In 2020 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2020. Het fonds is in 2020 overgegaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2020 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2020 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verlaagd met 9.152 als gevolg van deze schattingswijziging. Bij de nieuwe sterftegrondslagen (AG2020 en ervaringssterfte) wordt nog geen rekening gehouden met de hogere sterftecijfers als gevolg van Covid-19 omdat de huidige sterftegrondslagen zijn gebaseerd op sterftecijfers tot en met 2019.

Het effect van deze schattingswijzigingen op de technische voorziening ad 9.152 is in 2020 als mutatie in het resultaat verwerkt. Door deze schattingswijzigingen is de feitelijke dekkingsgraad met 0,3% gestegen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder Beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten opgenomen onder Beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Specifieke grondslagen

Financiële instrumenten

Algemeen

De financiële instrumenten van het pensioenfonds bestaan uit de beleggingen voor risico pensioenfonds.

Een financieel instrument wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Waardering bij eerste opname

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde plus eventuele direct toerekenbare transactiekosten. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen die tot een transactie bereid en die onafhankelijk van elkaar zijn. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de transacties niet in het kader van executie of liquidatie worden uitgevoerd.

Na eerste opname worden aandelen, vastrentende waarden en derivaten als volgt gewaardeerd:

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balans geldende beurskoers.

Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op de per ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Dividenden worden in de Staat van baten en lasten verantwoord onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (directe beleggingsopbrengsten) op het moment dat het recht van de entiteit wordt gevestigd. In het geval van beursgenoteerde effecten is dit de datum waarop het aandeel ex-dividend gaat. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (indirecte beleggingsopbrengsten).

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers inclusief overlopende interest. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Couponrente wordt in de Staat van baten en lasten verantwoord onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (directe beleggingsopbrengsten). Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (indirecte beleggingsopbrengsten).

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen, en inclusief overlopende interest of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van waarderingsmodellen. De derivaten met een negatieve waarde zijn opgenomen op de passiva zijde van de balans.

Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (indirecte beleggingsopbrengsten).

Securities lending

Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingscategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de betreffende transacties verantwoord onder de (in)directe beleggingsopbrengsten. Het pensioenfonds heeft in 2021 geen deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het herverzekeringsdeel technische voorziening betreft de contante waarde van de nog te ontvangen termijnen van de herverzekerder voor de arbeidsongeschiktheidsrente (i.v.m. premievrijstelling voor de huidige arbeidsongeschikten). De contante waarde is berekend op basis van de grondslagen voor waardering van de technische voorziening voor risico fonds. De te ontvangen uitkeringen worden verondersteld niet te wijzigen gedurende de uitkeringsperiode. Het pensioenfonds heeft haar overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico vanaf 1 januari 2019 verzekerd bij ElipsLife.

Het betreft hier het overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Het kredietrisico op de herverzekerder is gezien de geringe omvang niet opgenomen op de balans.

Overige activa, vorderingen en overlopende activa

Overige activa, vorderingen en overlopende activa worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de rekenrente.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het Bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van onder meer de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Rekenrente: De rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank;
- Sterftেকansen: ontleend aan door het Actuariel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2020, toegepast met ervaringssterfte (op basis van correctietabel gemiddelde van inkomensklassen 'Hoog-Midden' (Mercer Model 2019);
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- Gehuwdheid: bij de vaststelling van de Voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van leeftijdsafhankelijke gehuwdheidskansen;
- De opslag voor dekking van excassokosten is 3,0% van de voorziening.

Mutaties in de voorziening pensioenverplichting als gevolg van onder meer toeslagen, uitkeringen, pensioenopbouw en wijziging marktrente worden verantwoord in de Staat van baten en lasten.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

In 2021 is geen toeslag verleend. Per 1 juli 2020 is een toeslag verleend van 1,05% aan actieven. Voor slapers en pensioentrekkenden bedroeg de toeslag 0,52%.

Rentetoevoeging

De technische voorziening wordt vastgesteld op basis van een door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Onder deze post is de voor de technische voorziening benodigde interest opgenomen, waarbij van de éénjaarsrente primo boekjaar van de rentetermijnstructuur is uitgegaan. Deze rente gelijk aan -0,533% (2020: -0,324%).

Wijziging markrente

Door het pensioenfonds wordt bij de vaststelling van de technische voorziening onder andere rekening gehouden met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS) ultimo boekjaar. Gemiddeld gewogen met de technische voorziening kwam de nominale rente eind 2021 voor het pensioenfonds ongeveer overeen met een rekenrente van 0,6% (2020: 0,2%).

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Resultaatbepaling

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan:

- rente;
- dividend;
- soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde beleggingsopbrengsten;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoerings- en administratiekosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoerings- en administratiekosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Herverzekering

Het pensioenfonds heeft haar overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico vanaf 1 januari 2019 verzekerd bij ElipsLife.

Het betreft hier het overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Bestemming van het saldo

Het saldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, tussen het pensioenfonds en de sponsor Caceis en tussen het pensioenfonds en de bestuurders van het pensioenfonds.

Transacties met verbonden partijen

Betreffende de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en Caceis met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- de wijze waarop de premie wordt vastgesteld;
- de wijze waarop en de termijnen waarin de premie moet worden voldaan;

- de procedures die van toepassing zijn bij het niet-nakomen van de verplichting tot premiebetaling van de sponsor;
- procedures die gelden bij het opstellen en wijzigen van het pensioenreglement;
- voorwaarden waaronder toeslagverlening (indexatie) plaatsvindt; en
- uitgangspunten en procedures die van toepassing zijn ten aanzien van de besluitvorming over vermogensoverschotten en vermogenstekorten.

Er hebben zich gedurende het verslagjaar, net als in 2020, met uitzondering van vacatievergoeding (zie toelichting staat van baten en lasten) geen transacties voorgedaan tussen het pensioenfonds en bestuurders van het pensioenfonds.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2020	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2021
Vastgoedbeleggingen	2.828	0	-437	29	787	3.207
Aandelen	139.676	63.201	-83.056	4.016	24.524	148.361
Vastrentende waarden	296.290	136.157	-125.186	-1.604	-9.685	295.972
Derivaten	43.020	1.730	0	-1.700	-18.069	24.981
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	481.814	201.088	-208.679	741	-2.443	472.521
Derivaten met een negatieve waarde (passiva zijde)	57					1.643
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	481.871					474.164

Verdeling beleggingen activa/passiva

	2021			2020		
	Activa	Passiva	Totaal	Activa	Passiva	Totaal
Vastgoedbeleggingen	3.207	0	3.207	2.828	0	2.828
Aandelen	148.361	0	148.361	139.676	0	139.676
Vastrentende waarden	295.972	0	295.972	296.290	0	296.290
Derivaten	26.624	-1.643	24.981	43.077	-57	43.020
Totaal beleggingen	474.164	-1.643	472.521	481.871	-57	481.814

De beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2021		2020	
	€	%	€	%
Vastgoedbeleggingen				
Direct vastgoed	0	0,0	0	0,0
Indirect vastgoed	3.207	100,0	2.828	100,0
	3.207	100,0	2.828	100,0
Aandelen				
Aandelen	148.361	100,0	139.676	100,0
Aandelenbeleggingsfondsen	0	0,0	0	0,0
Private equity	0	0,0	0	0,0
	148.361	100,0	139.676	100,0
Vastrentende waarden				
Obligaties	77.404	26,2	87.836	29,6
Vastrentende beleggingsfondsen	138.606	46,8	154.591	52,2
Geldmarktfondsen	79.962	27,0	53.863	18,2
	295.972	100,0	296.290	100,0
Derivaten				
Valutaderivaten	-1.274	-5,1	1.679	3,9
Rentederivaten	26.255	105,1	41.341	96,1
	24.981	100,0	43.020	100,0

Methodiek bepaling marktwaarde

Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Niveau 2: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Niveau 3: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld aan de hand van de netto contante waarde berekening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingsmethode worden vastgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.

Niveau 4: Andere geschikte methoden.¹⁾

Categorie	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2021
Vastgoed	3.207	0	0	0	3.207
Aandelen	148.361	0	0	0	148.361
Vastrentende waarden	249.886	0	0	46.086	295.972
Derivaten	0	0	24.981	0	24.981
Totaal belegd vermogen	401.454	0	24.981	46.086	472.521

Categorie	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2020
Vastgoed	2.828	0	0	0	2.828
Aandelen	139.676	0	0	0	139.676
Vastrentende waarden	231.572	0	0	64.718	296.290
Derivaten	0	0	43.020	0	43.020
Totaal belegd vermogen	374.076	0	43.020	64.718	481.814

Beleggingen o.b.v. lookthrough / Aansluiting met risicoparagraaf

Categorie	Stand ultimo 2021	liquide middelen	ver-schuiving look through	Stand risico-paragraaf 2021	Stand risico-paragraaf 2020
Vastgoedbeleggingen	3.207	0	0	3.207	2.828
Aandelen	148.361	0	0	148.361	139.676
Vastrentende waarden	295.972	0	-8.510	287.462	287.950
Overige	0	-67	8.504	8.437	8.171
Totaal exclusief derivaten	447.540	-67	-6	447.467	438.625
Derivaten	24.981	0	6	24.987	42.988
Totaal inclusief derivaten	472.521	-67	0	472.454	481.613

1) Financiële instrumenten die middels een andere geschikte methode zijn gewaardeerd zijn o.a. Hedge funds, Equity funds, Infrastructure funds en Commodity funds die geen direct waarneembare marktnotering hebben in een actieve markt. De waarde van deze financiële instrumenten wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

	2021	2020
[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	1.324	1.210
Mutatie	123	114
Stand per 31 december	1.447	1.324
De post 'Herverzekeringsdeel technische voorzieningen' betreft de elders verzekerde aanspraken met een resterende looptijd van langer dan één jaar.		
[3] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen	137	5
Terugvorderbare dividendbelasting	127	71
Te vorderen dividend	80	117
Vordering m.b.t. uitgegeven/verstrekt cash collateral	1.600	0
Overige vorderingen	1	11
	1.945	204
Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.		
[4] Liquide middelen		
ING Bank N.V. ¹⁾	145	162
Liquide middelen beschikbaar voor beleggingen	0	0
	145	162
De liquide middelen staan volledig ter vrije beschikking van het pensioenfonds.		

1) Met een kredietlimiet van 350.

Passiva	2021		2020	
[5] Stichtingskapitaal en reserves				
Stand per 1 januari	64.168		47.241	
Saldobestemming boekjaar	33.927		16.927	
Stand per 31 december	98.095		64.168	
Totaal eigen vermogen	98.095		64.168	
Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt	14.149	104,1%	15.367	104,1%
Het vereist eigen vermogen bedraagt	52.210	115,0%	55.877	114,8%
De beleidsdekkingsgraad is		122,6%		110,0%
De aanwezige dekkingsgraad is		128,1%		117,0%
De aanwezige dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen.				
De berekening is als volgt: $(98.095 + 349.041) / 349.041 = 128,1\%$				
De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2021 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt.				
Het pensioenfonds heeft eind maart 2021 een herstelplan ingediend bij DNB waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Het herstelplan is in 2021 beëindigd omdat aan het einde van het derde kwartaal (30 september 2021) de beleidsdekkingsgraad boven het vereist eigen vermogen lag.				
Technische voorzieningen				
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds				
Stand per 1 januari	376.155		334.075	
Mutatie boekjaar volgens Staat van baten en lasten	-28.561		42.080	
Stand per 31 december	347.594		376.155	

	2021	2020
[7] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	1.324	1.210
Invalideren/revalideren	289	190
Herverzekerde inkoop arbeidsongeschikten	-130	-124
Toeslagverlening	38	35
Rentetoevoeging	-8	-4
Wijziging marktrente	-55	57
Overige wijzigingen	-11	-40
Stand per 31 december	1.447	1.324
De post "Herverzekeringsdeel technische voorzieningen" betreft de elders verzekerde aanspraken met een resterende looptijd van langer dan één jaar.		
Totaal technische voorzieningen	349.041	377.479
De technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd		
Actieve deelnemers ¹⁾	78.773	105.249
Gewezen deelnemers	177.206	174.613
Pensioengerechtigden	91.615	96.293
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1.447	1.324
	349.041	377.479
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden aan kredietinstellingen	67	201
Verplichting uit hoofde van ontvangen collateral	26.572	41.172
Schulden aan aangesloten ondernemingen	1.765	112
Belastingen en sociale premies	125	122
Schulden uit hoofde van kosten vermogensbeheer	252	125
Schulden uit hoofde van kosten onafhankelijke accountant	60	58
Schulden uit hoofde van kosten actuaris	18	18
Schulden uit hoofde van overige kosten	63	49
	28.922	41.857

De kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

1) Inclusief arbeidsongeschikte deelnemers.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Het pensioenfonds heeft meerjarige overeenkomsten afgesloten met AZL te Heerlen inzake de uitvoering van het pensioenbeheer en met Caceis te Amsterdam inzake de uitvoering van de beleggingsadministratie.

De overeenkomst met AZL heeft een looptijd van 5 jaar (van 1-1-2015 tot 1-1-2020). Deze Overeenkomst zal vervolgens voor onbepaalde termijn worden verlengd, behoudens voorafgaande schriftelijke en aangetekende opzegging door AZL met inachtneming van een termijn van 12 kalendermaanden of door het Fonds met inachtneming van een termijn van 6 kalendermaanden.

Ook gedurende de verlengingsperiode gelden genoemde termijnen en wijze van opzegging. Voor 2022 bedraagt de basisvergoeding inclusief omzetbelasting € 0,3 miljoen. De overeenkomst met Caceis is aangegaan voor onbepaalde tijd.

Voor 2022 bedraagt de basisvergoeding inclusief omzetbelasting € 0,26 miljoen.

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Betaalde vergoedingen Bestuur, Visitatiecommissie en Verantwoordingsorgaan

	2021	2020
Bestuursvergoedingen	-32	-22
Vergoedingen Visitatiecommissie	-18	-22
Vergoedingen Verantwoordingsorgaan	-4	-3
Totaal	-54	-47

Overige bezoldigingen

Gedurende het boekjaar 2021 waren geen overige bezoldigingen van toepassing.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2021 had het pensioenfonds geen personeelsleden in dienst.

	2021	2020
[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Vastgoedbeleggingen	98	210
Aandelen	2.095	1.864
Vastrentende waarden	1.410	1.301
Derivaten	2.683	1.376
Subtotaal	6.286	4.751
Banken en overige	133	-3
Opbrengst rebates	81	39
Totaal directe beleggingsopbrengsten	6.500	4.787
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
– Vastgoedbeleggingen	29	-1.223
– Aandelen	4.016	3.718
– Vastrentende waarden	-1.604	1.504
– Derivaten	-1.700	2.169
	741	6.168

Ongerealiseerde resultaten

- Vastgoedbeleggingen
- Aandelen
- Vastrentende waarden
- Derivaten
- Valutaverschillen

2021	2020
787	-265
24.524	18.792
-9.685	12.137
-18.069	16.913
123	-47
-2.320	47.530

Totaal indirecte beleggingsopbrengsten

-1.579	53.698
---------------	---------------

In de indirecte beleggingsopbrengsten zijn de indirecte kosten opgenomen die via de beleggingsfondsen rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn verdisconteerd in de koersen van de betreffende beleggingsfondsen. De indirecte beleggingskosten bedroegen in totaal 1.345 (2020: 998).

Directe kosten van vermogensbeheer

Beheerkosten:

- Vastgoed
- Aandelen
- Vastrentende waarden

Transactiekosten:

- Aandelen
- Bewaarloon
- Beleggingsadministratie
- Beleggingsadvies
- Bankkosten e.d.

-12	-22
-565	-416
-90	0
0	-18
-44	-33
-155	-236
-116	-125
-34	-51

Totaal directe kosten vermogensbeheer

-1.016	-901
---------------	-------------

De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De transactiekosten zijn deels gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen.

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

3.905	57.584
--------------	---------------

[10] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

- Periodieke premies aandeel werkgever
- Periodieke premies aandeel werknemer

7.093	6.594
798	860
7.891	7.454

	2021	2020
Kostendeekkende premie	6.829	6.304
Feitelijke premie	7.891	7.454
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
Onvoorwaardelijke aanspraken	5.953	5.341
Opslag in stand houden vereist vermogen	881	817
Opslag voor uitvoeringskosten	-5	146
	6.829	6.304
De feitelijke/verschuldigde premie is als volgt samengesteld:		
Kostendeekkende premie	6.829	6.304
Opslag 5% loonsom	1.062	1.150
	7.891	7.454
<i>Toelichting</i>		
De verschuldigde premie wordt vastgesteld op basis van de kostendeekkende premie. Bij de berekening van de kostendeekkende premie wordt de door DNB voorgeschreven RTS gebruikt. Naast de kostendeekkende premie is structureel een opslag verschuldigd van 5% van de som van de pensioengevende salarissom. De totale kostendeekkende premie over 2021 bedraagt 6.829 (2020: 6.304). Het fonds maakt geen gebruik van de mogelijkheid om de kostendeekkende premie te dempen.		
[11] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	49	25
Overgedragen pensioenverplichtingen	-587	-76
	-538	-51
[12] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-4.713	-4.588
Partnerpensioen	-936	-942
Wezenpensioen	-8	-15
Subtotaal	-5.657	-5.545
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-8	-7
Totaal pensioenuitkeringen	-5.665	-5.552

	2021	2020
[13] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Pensioenopbouw	-5.658	-5.107
Toeslagverlening	0	-2.192
Rentetoevoeging	2.026	1.090
Onttrekkingen pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	5.831	5.735
Wijziging marktrente	26.878	-50.212
Resultaat op kanssystemen	-832	-718
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	552	55
Wijzigingen actuariële grondslagen	0	9.152
Overige wijzigingen	-236	117
	28.561	-42.080
[14] Herverzekering		
Premies herverzekering	-295	-234
Uitkeringen uit herverzekering	251	121
	-44	-113
[15] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie		
– Regulier	0	-131
– Overige incidentele kosten	0	-10
Totaal administratie	0	-141
Governance		
– Bestuurskosten (vergoedingen)	-32	-22
– Verantwoordingsorgaan (vergoedingen)	-4	-3
– Visitatiecommissie (vergoedingen)	-18	-22
– Opleidingskosten	-9	-4
– Overige kosten governance	-1	0
Totaal governance	-64	-51
Controlekosten		
– Onafhankelijke accountant: controle van de jaarrekening ¹⁾	-61	-57
– Onafhankelijke accountant: andere controle diensten	0	0
– Actuaris: certificering en actuariële sleutelfunctie	-23	-23
Totaal controlekosten	-84	-80

1) Deze kosten bestaan uit de controle van de jaarrekening en andere controle werkzaamheden (controle administratieve basisgegevens en controle DNB-verslagstaten)

	2021	2020
Advieskosten		
– Compliance	0	-10
– Overige advieskosten	-3	0
Totaal advieskosten	-3	-10
Overige kosten		
– Bijdrage DNB	-20	-19
– AFM	-2	-2
– Contributie Pensioenfederatie	-9	-8
– Overige kosten	-1	-3
Totaal overige kosten	-32	-32
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-183	-314
Naast bovenstaande kosten, neemt de werkgever uitvoeringskosten voor zijn rekening. Voor 2021 bedroeg dit in totaal ca 540 (2020: 500). Dit is inclusief (een deel van) de administratiekosten.		
[16] Overige baten en lasten	0	-1
Saldo van baten en lasten	33.927	16.927

	2021	2020
Actuariële analyse van het saldo		
Premies en koopsommen	1.943	1.967
Beleggingsresultaat (inclusief wijziging RTS)	32.809	8.462
Toeslagverlening	0	-2.191
Sterfte	-770	-718
Arbeidsongeschiktheid	-203	240
Kosten	0	0
Mutaties / diversen	148	15
Wijziging actuariële grondslagen	0	9.152
Totaal saldo van baten en lasten	33.927	16.927

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2021 van 115,0% en 2020 van 114,8%.

	2021		2020	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	3.762	1,1	1.297	0,3
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	36.218	10,4	39.143	10,5
Valutarisico (S3)	10.807	3,1	8.775	2,3
Kredietrisico (S5)	15.893	4,6	19.345	5,1
Verzekeringstechnisch risico (S6)	11.683	3,3	12.957	3,4
Actief beheer risico (S10)	12.713	3,6	12.304	3,3
Diversificatie- en correlatie-effect ¹⁾	-38.866	-11,1	-37.944	-10,1
Totaal Vereist Eigen Vermogen	52.210	15,0	55.877	14,8
Aanwezige dekkingsgraad		128,1		117,0
Beleidsdekkingsgraad		122,6		110,0
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Vereiste dekkingsgraad		115,0		114,8

1) Het elimineren van risico's die niet gelijktijdig in de markt optreden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is per 31 december 2021 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt. Ultimo boekjaar 2021 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 122,6%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2020 van 110,0%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 12,6%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de beleggingen. Door gebruik te maken van rentederivaten wordt de looptijd van de beleggingen verlengd.

Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 18,2 jaar (2020: 21,4 jaar).

Duratie van de pensioenverplichtingen 21,4 jaar (2020: 22,2 jaar).

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist Eigen Vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Strategische verdeling 2021	
	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico pensioenfonds	10.600	
Impact op de rentegevoelige beleggingen	6.838	
Renterisico	3.762	1,1
Afdekkingspercentage		60%

De procentuele renteafdekking is berekend op basis van de marktrente (exclusief UFR).

Het pensioenfonds kijkt bij afdekking van het renterisico naar de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen voor de swapcurve. Ten behoeve van het vaststellen van het renterisico in het vereist eigen vermogen wordt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De vastrentende waarden worden gewaardeerd op de swapcurve. Het (verplicht) hanteren van twee verschillende rentecurves kan gevolgen hebben voor de hoogte van de renteafdekking; een effect op de ene rentecurve kan namelijk een ander effect op de andere rentecurve tot gevolg hebben. Bovenstaande renteafdekking o.b.v. de berekening van het renterisico binnen het vereist eigen vermogen van 60% wijkt in 2021 niet af van de strategische renteafdekking van 60%.

Derivaten

Het renterisico is onder andere afgedekt door middel van renteswaps.

De afdekking van het renterisico is vastgesteld op 60% met een bandbreedte van 55-65%. Eind 2021 was het renterisico van de verplichtingen voor 60% (2020: 60%) afgedekt met de portefeuille vastrentende waarden en met renteswaps. Op basis van de UFR is de hedge ratio 70%. Het pensioenfonds stuurt de rentehedge overigens op basis van de dagcurve en niet de UFR curve, omdat de dagcurve een beter beeld van de economische werkelijkheid geeft.

Rentederivaten per 31 december

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Rentederivaten per 31 december 2021	137.452	26.609	-349	26.260
Rentederivaten per 31 december 2020	101.253	41.350	-26	41.324

Het pensioenfonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om marktrisico's af te dekken. Een van de belangrijkste risico's uit het gebruik van derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Per 31 december 2021 zijn dit RBS Plc, Nomura en Rabobank voor rentederivaten en Caceis voor valutaderivaten. Ook worden contracten zo veel mogelijk afgesloten op basis van standaardvoorwaarden, zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door verkregen onderpanden en zekerheden. Onderpand wordt op dagbasis uitgewisseld voor de rente derivaten. Voor de valutatermijn affaires wordt geen onderpand uitgewisseld, vanwege de korte looptijd van de contracten en daardoor lagere exposure.

Collateral

Het pensioenfonds heeft eind 2021 € 26,6 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2021 € 1,6 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van de derivaten.

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist Eigen Vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het strategisch renterisico 3.762 (1,1%) ultimo 2021.

Aandelen- en vastgoed risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity en infrastructuur in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende aandelen en vastgoed categorieën getoond.

	2021		2020	
	€	%	€	%
Verdeling Aandelen en Vastgoed per categorie:				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	131.669	86,9	124.846	87,6
Opkomende markten (Emerging markets)	19.899	13,1	17.658	12,4
	151.568	100,0	142.504	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor zowel het feitelijk als het strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 36.218 (10,4%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in andere valuta luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2021		2020	
	€	%	€	%
Totaal beleggingen ¹⁾ naar valuta vóór afdekking met derivaten				
Amerikaanse dollar	79.095	16,8	78.178	16,4
Australische dollar	6.305	1,3	3.564	0,7
Canadese dollar	1.473	0,3	568	0,1
Britse pound sterling	7.330	1,5	3.741	0,8
Hongkongse dollar	2.020	0,4	2.613	0,5
Japanse yen	12.727	2,7	8.191	1,7
Zwitserse frank	4.097	0,9	3.548	0,7
Deense kroon	2.510	0,5	4.452	0,9
Noorse kroon	995	0,2	1.479	0,3
Zweedse kroon	5	0,0	682	0,1
Singaporese Dollar	2.965	0,6	1.740	0,4
Chileense peso	0	0,0	845	0,2
Chinese yuan	5.899	1,2	6.450	1,3
Zuid-Koreaanse won	295	0,1	740	0,2
Nieuwe Taiwanese dollar	7.002	1,5	3.970	0,8
Zuid-Afrikaanse rand	544	0,1	505	0,1
Keniaanse Shilling	1.449	0,3	0	0,0
Overige	1	0,0	756	0,2
Niet Euro	134.712	28,4	122.022	25,4
Euro	339.026	71,6	357.927	74,6
Totaal beleggingen exclusief derivaten	473.738	100,0	479.949	100,0
Waarde derivaten	-1.284		1.664	
Totaal beleggingen inclusief derivaten	472.454		481.613	

1) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen en (beleggings)schulden aan kredietinstellingen.

	2021		2020	
	€	%	€	%
<i>Totaal beleggingen¹⁾ naar valuta ná afdekking met derivaten</i>				
Amerikaanse dollar	22.159	4,7	28.799	6,0
Australische dollar	6.305	1,3	3.564	0,7
Canadese dollar	1.473	0,3	568	0,1
Britse pound sterling	51	0,0	90	0,0
Hongkongse dollar	2.020	0,4	2.613	0,5
Japanse yen	27	0,0	202	0,0
Zwitserse frank	4.097	0,9	3.548	0,7
Deense kroon	2.510	0,5	4.452	0,9
Noorse kroon	995	0,2	1.479	0,3
Zweedse kroon	5	0,0	682	0,1
Singaporese Dollar	2.965	0,6	1.740	0,4
Chileense peso	0	0,0	845	0,2
Chinese yuan	5.899	1,2	6.450	1,3
Zuid-Koreaanse won	295	0,1	740	0,2
Nieuwe Taiwanese dollar	7.002	1,5	3.970	0,8
Zuid-Afrikaanse rand	544	0,1	505	0,1
Keniaanse Shilling	1.449	0,3	0	0,0
Overige	1	0,0	756	0,2
Niet Euro	57.797	12,1	61.003	12,5
Euro	414.657	87,9	420.610	87,5
Totaal beleggingen inclusief derivaten	472.454	100,0	481.613	100,0

1) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen en (beleggings)schulden aan kredietinstellingen.

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten.

Valutaderivaten per 31 december

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Valutaderivaten per 31 december 2021	75.861	22	-1.306	-1.284
Valutaderivaten per 31 december 2020	65.774	1.736	-72	1.664

Ten aanzien van het strategisch valutabeleid van het pensioenfonds geldt dat 70% van de exposure in US dollar (USD), Japanse Yen (JPY) en Britse pond (GBP) wordt afgedekt (bandbreedte afhankelijk van marktomstandigheden (70% - 100%). Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo jaar 28% (2020: 25%) van de beleggingsportefeuille.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het strategisch valuta risico bedraagt 10.807 (3,1%).

Grondstoffenrisico

Bij de berekening van het Vereist Eigen Vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en hoeft daarom geen buffers hiervoor aan te houden.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de vooraf afgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2021		2020	
	€	%	€	%
Rating vastrentende waarden:				
AAA	51.163	17,8	76.873	26,7
AA	54.184	18,8	63.833	22,2
A	47.155	16,4	36.643	12,7
BBB	48.472	16,9	40.112	13,9
(Lager dan) BBB	2.933	1,0	27.351	9,5
Geen rating *)	83.555	29,1	43.138	15,0
	287.462	100,0	287.950	100,0
Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:				
Resterende looptijd korter dan 1 jaar	82.085	28,6	49.283	17,1
Resterende looptijd tussen 1 en 5 jaar	47.498	16,5	41.992	14,6
Resterende looptijd tussen 5 en 10 jaar	44.471	15,5	57.323	19,9
Resterende looptijd langer dan 10 jaar	113.408	39,4	139.352	48,4
	287.462	100,0	287.950	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het strategisch kredietrisico van 15.893 (4,6%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Het Pensioenfonds hanteert bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen de meest recente overlevingstafels (prognosetafel AG2020), met fondsspecifieke ervaringssterfte. Dit neemt niet weg dat toekomstige ontwikkelingen kunnen leiden tot nog verdere verbetering of tot verslechtering van de levensduur en dat dientengevolge in de toekomst verdere verhoging of verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen aan de orde kan komen. Bij de nieuwe sterftegrondslagen (AG2020 en ervaringssterfte) wordt nog geen rekening gehouden met de hogere sterftcijfers als gevolg van Covid-19 omdat de huidige sterftegrondslagen zijn gebaseerd op sterftcijfers tot en met 2019.

Hoogte buffer

Dit vertaalt zich in een buffer voor het strategisch verzekeringstechnisch risico van 11.683 (3,3%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2021		2020	
	€	%	€	%
Vastgoedbeleggingen				
<i>Verdeling Vastgoedbeleggingen per sector:</i>				
Winkels	3.207	100,0	2.828	100,0
<i>Verdeling Vastgoedbeleggingen per regio:</i>				
Noord-Amerika	3.207	100,0	2.828	100,0
Aandelen				
<i>Verdeling Aandelen per regio:</i>				
Europa EU	22.746	15,3	36.296	26,0
Europa niet-EU	9.397	6,3	5.027	3,6
Noord-Amerika	76.992	52,0	68.094	48,7
Midden- en Zuid-Amerika	0	0,0	845	0,6
Azië ex Japan	13.248	8,9	14.657	10,5
Pacific	23.985	16,2	13.496	9,7
Overig	1.993	1,3	1.261	0,9
	148.361	100,0	139.676	100,0

	2021		2020	
	€	%	€	%
Verdeling Aandelen per sector:				
Financiële dienstverlening	20.597	13,9	12.801	9,2
Technologie	39.515	26,6	33.242	23,8
Industrie	25.306	17,1	19.323	13,8
Defensieve consumptiegoederen	8.608	5,8	9.384	6,7
Cyclische consumptiegoederen	15.429	10,4	15.458	11,1
Gezondheidszorg	18.712	12,6	24.155	17,3
Nutsbedrijven	7.690	5,2	18.799	13,5
Communicatie diensten	1.449	1,0	755	0,5
Basismaterialen	10.031	6,8	4.840	3,5
Energie	386	0,3	0	0,0
Overig	638	0,3	919	0,6
	148.361	100,0	139.676	100,0
<i>Grote posten: Aandelen beleggingsfondsen groter dan 2% van het balanstotaal:</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>

	2021		2020	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Verdeling vastrentende waarden per regio:				
Europa EU	229.342	79,8	251.934	87,5
Europa niet-EU	22.104	7,7	4.314	1,5
Noord-Amerika	19.261	6,7	14.084	4,9
Midden- en Zuid-Amerika	417	0,1	413	0,1
Azië ex Japan	6.553	2,3	4.132	1,4
Pacific	7.056	2,5	8.893	3,1
Overig	2.729	0,9	4.180	1,5
	287.462	100,0	287.950	100,0
Verdeling vastrentende waarden per soort:				
Staatsobligaties	79.788	27,7	121.774	42,3
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	161.462	56,2	125.665	43,6
Index linked bonds	0	0,0	1.480	0,5
Hypotheke	46.212	16,1	39.031	13,6
	287.462	100,0	287.950	100,0

	2021		2020	
	€	%	€	%
Grote posten: Obligatiedebiteuren groter dan 2% van het balanstotaal:				
Staatsobligaties Duitsland	0	0,0	18.453	3,8
Staatsobligaties Nederland	0	0,0	9.068	1,9
Staatsobligaties Frankrijk	14.621	3,1	17.435	3,6
Staatsobligaties België	0	0,0	11.815	2,4
Obligaties Europese Unie	10.249	2,1	0	0,0
Bovengenoemde staatsobligaties betreffen alleen de directe beleggingen in staatsobligaties.				
Grote posten: Vastrentende beleggingsfondsen groter dan 2% van het balanstotaal:				
NN Sovereign Bond Fund	0	0,0	37.605	7,8
NN L Euro Sustainable Credit including Financials	67.552	14,1	52.269	10,8
NN Colateralized Bond Fund	24.969	5,2	0	0,0
ASR Hypothekenfonds NON-NHG	46.086	9,6	39.280	8,1
Netherland princ strip 0% 15/1/2042	24.736	5,2	28.141	5,8
Delta Lloyd Collateralized Bond Fund	0	0,0	25.438	5,3
NN L Liquid - EUR	57.586	12,1	31.376	6,5
NN L Liquid - Euribor 3M	22.375	4,7	22.486	4,7

	2021		2020	
	€	%	€	%
Derivaten				
Verdeling derivaten per soort:				
Valutaderivaten	-1.284	-5,1	1.664	3,9
Rentederivaten	26.260	105,1	41.324	96,1
Kredietderivaten	11	0,0	0	0,0
	24.987	100,0	42.988	100,0

Er zijn in 2021 geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in premiebijdragende ondernemingen.

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. De buffer voor het strategisch actief beheer risico bedraagt 12.713 (3,6%).

Diversificatie- en correlatie-effect

Bij de becijfering van het totale vereist eigen vermogen dient gebruikt gemaakt te worden van de wortelformule. Hierdoor is het totale vereist eigen vermogen kleiner dan de optelsom van de afzonderlijke buffers. In de wortelformule wordt namelijk verondersteld dat niet alle risico's zich op hetzelfde moment zullen voordoen (diversificatie). Wel wordt uitgegaan van een positieve samenhang (correlatie) tussen het renterisico, het aandelen- en vastgoedrisico en het kredietrisico. Per saldo heeft dit een risico-verlagend effect. Bij het pensioenfonds is dit voor de strategische beleggingsportefeuille eind 2021 -€ 38.886.

Bestemming van Saldo van baten en lasten

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Het positieve saldo van baten en lasten van € 33.927 wordt ten gunst van de reserves gebracht.

Gebeurtenissen na balansdatum

Ultimate Forward Rate (UFR)

De technische voorzieningen in de jaarrekening zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2021 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. Sinds 30 september 2012 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur bepaald met behulp van de Ultimate Forward Rate (UFR). Deze werd in eerste instantie gebaseerd op de door verzekeraars gehanteerde UFR van 4,2%, echter sinds juli 2015 op het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 20-jaars forward rate. Naar aanleiding van het advies van de Commissie Parameters op 12 juni 2019, wordt deze methode aangepast. De belangrijkste wijziging is dat bij de toegroei naar de UFR meer gewicht wordt gegeven aan de marktrente. Daarnaast vindt toegroei naar de UFR vanaf een later moment plaats, pas vanaf looptijd 30 in plaats vanaf looptijd 20. DNB heeft aangekondigd om de toegroei naar de nieuwe gewichten geleidelijk te implementeren vanaf 1 januari 2021. Deze toegroei wordt in vier gelijke stappen doorgevoerd. Het effect op de dekkingsgraden zal dus de komende jaren geleidelijk optreden. De effecten van de stapsgewijze invoering van de nieuwe UFR-parameters zijn opgenomen in de volgende tabel.

	Huidig 75% UFR / 25% nUFR	2022 50% UFR / 50% nUFR
Technische voorziening (risico fonds)	347.594	350.693
Dekkingsgraad (totaal fonds)	128,1%	127,0%
Strategisch vereiste dekkingsgraad (totaal fonds)	115,0%	115,0%

Oorlog in Oekraïne

Sinds eind februari 2022 is er een oorlog gaande in Oekraïne. Er is sprake van een grote humanitaire ramp en de gedachten van het bestuur gaan uit naar alle slachtoffers van deze inval. De oorlog heeft daarnaast ook gevolgen voor de economie en de financiële markten. De oorlog en de daardoor opgelegde sancties aan Rusland hebben directe gevolgen voor de voedsel- en energiemarkten en zullen mogelijk voor een toenemende inflatie zorgen. Het fonds houdt de situatie en de eventuele gevolgen goed in de gaten. Op dit moment zijn er nog geen directe gevolgen voor deelnemers of het fonds. Het fonds belegt niet in Rusland of Oekraïne. Ook heeft het fonds geen pensioengerechtigden die wonen in deze landen. Het bestuur volgt nauwlettend de ontwikkelingen op de financiële markten en anticipeert op eventuele veranderingen.

Vastgesteld te Amsterdam, 17 juni 2022

Bestuur Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Pieter van der Wal, voorzitter

Jan Voskuilen, vice-voorzitter

Pol de Jaeger, secretaris

Larissa Gabriëlse

Otto Hulst

Geert Jan Kremer

Overige gegevens

Statutaire resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Het saldo van baten en lasten wordt gemuteerd in de reserves.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK te Amsterdam is aan Milliman Pensioenen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Milliman Pensioenen B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de planningsmaterialiteit bepaald op € 2.600.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 174.500 te rapporteren.

Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel bezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de toeslagen beperkt zijn.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Oekraïne crisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 17 juni 2022

drs. R. van der Meer AAG
verbonden aan Milliman Pensioenen B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

Verklaring over de jaarrekening 2021

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021 van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de staat van baten en lasten over 2021; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 17 juni 2022

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2021 van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.